

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківській національній технічній університет нафти і газу
Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: Державне управління чинниками підвищення якості
життя населення

Спеціальність 281 – «Публічне управління та адміністрування»

Дипломна робота містить результати власних досліджень. Усі текстові та графічні запозичення мають посилання на відповідне джерело.

Слухач

_____

особистий підпис, дата

О. М. Стефанів

розшифрування підпису

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

_____

особистий підпис, дата

_____

розшифрування підпису

Керівник

_____

особистий підпис, дата

Т.О. Бутирська

розшифрування підпису

Рецензент

_____

особистий підпис, дата

Б.В. Гречаник

розшифрування підпису

АНОТАЦІЯ

Стефанів О.М. Державне управління чинниками підвищення якості життя населення. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». - Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. - Івано-Франківськ, 2021.

У дослідженні висвітлено суть проблеми управління чинниками підвищення якості життя населення в сучасній Україні. Розкрито основні напрямки реалізації державної політики щодо підвищення якості життя населення, та головні напрямки регіонального розвитку України.

Проведено детальний аналіз державного управління чинниками підвищення якості життя населення, досліджено основні показники соціально-економічного положення України. Досліджено чинники формування соціального середовища як складової рівня життя населення.

Матеріали отриманих результатів дослідження дозволить зрозуміти ступінь ефективності реалізації діючих програм, спрямованих на поліпшення якості життя населення. Вироблені рекомендації підкреслять сфери, на яких варто робити акцент і вибрати як найбільш пріоритетні напрямки державного впливу в майбутньому.

Ключові слова: якість життя, державна політика, життя населення, регіональний розвиток.

ANNOTATION

Stefaniv O.M. Public management of factors improving the quality of life. - **Manuscript.**

Master`s thesis in the specialty 281 «Public administration». -Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.-Ivano-Frankivsk, 2021.

The study highlights the essence of the problem of managing the factors of improving the quality of life in modern Ukraine. The main directions of state policy implementation to improve the quality of life of the population and the main directions of regional development of Ukraine are revealed.

The detailed analysis of the state management of factors of improvement of quality of life of the population is carried out, the basic indicators of a social and economic position of Ukraine are investigated. The factors of formation of the social environment as a component of the living standard of the population are investigated.

Materials of the received results of research will allow to understand degree of efficiency of realization of the operating programs directed on improvement of quality of life of the population. The developed recommendations will emphasize the areas that should be emphasized and selected as the most priority areas of state influence in the future.

Key words: quality of life, state policy, life of the population, regional development.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКОМЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	
1.1 Сутність і еволюція формування поняття «якість життя» населення	11
1.2 Якість життя населення, як складова соціально-економічного розвитку	20
1.3 Сукупність економічних і соціальних умов та факторів, що впливають на підвищення якості життя населення	29
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЧИННИКАМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	
2.1 Основні показники соціально-економічного положення України	38
2.2 Статистичний аналіз рівня і якості життя населення України	54
2.3 Дослідження чинників формування соціального середовища як складової рівня життя населення	67
РОЗДІЛ 3	
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	
3.1 Напрями реалізації державної політики щодо підвищення якості життя населення	78
3.2 Головні напрями регіонального розвитку	92
ВИСНОВКИ	101
ДОДАТКИ	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	106

СПИСОК СКОРЕЧЕНЬ

ВВП - валового внутрішнього продукту

ВРП - валового регіонального продукту

ВМП - валового місцевого продукту

ІЛР - індекс людського розвитку

ІЯЖ - індикатори якості життя

ІРЛП - індекс розвитку людського потенціалу

ООН - Організації Об'єднаних Націй

ПКС - паритетом купівельної спроможності

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи. Сучасний світ характеризується глобальними змінами як у політичному, так і в соціально-економічному житті суспільства і багато в чому визначається результативністю реформ, націлених на підвищення ефективності функціонування різних інститутів і структур. В останні десятиліття в багатьох країнах світу (в тому числі і в Україні) актуальними стають проблеми підвищення якості життя населення. Адміністративні реформи, що проводяться в нашій країні, спрямовані на створення оптимальної та ефективної системи державного управління, так як тільки ефективна державна влада здатна створити умови для підвищення рівня і якості життя населення.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в зв'язку з динамічним розвитком суспільства потрібні нові підходи до управління його розвитком, пов'язані, в першу чергу, з самою людиною і його задоволеністю своїм життям. На сьогоднішній день, якість життя населення виступає не тільки показником соціального та економічного розвитку країни, а й являє собою одну зі стратегічних цілей управління.

Від того, наскільки успішно відбувається підвищення рівня життя населення, залежить якість здоров'я майбутнього покоління, якість навколишнього середовища, якість освіти, а, також, розвиток інтелектуального потенціалу особистості і його здатності створювати нові знання і нові технології. Необхідність аналізу проблем рівня життя населення, також, продиктована тим, що суспільний розвиток сильно залежить від системи цінностей, які лежать в основі не тільки всієї держави, а й в основі повсякденного життя кожної конкретної людини.

Розвитку концепції якості життя населення присвячені роботи таких вчених, як О. Андрющенко, А. Антонов, О. Бервено, А. Колот, Д. Колесніков,

Н. Кравченко, О. Насібова, Г. Рибак, Л. Соболь, В. Смичко, О. Ястремська Л. Портер та інші.

Значний внесок у розвиток концепції якості життя зробив український вчений А. Антонов,¹ який систематизував зарубіжний досвід діючих механізмів управління якістю життя населення та їх впливу на будівництво державності. У своїх роботах вчений визначає якість трудового життя як загальнолюдський рух у бік демократизації взаємин між державою і суспільством. Такий підхід передбачає розвиток економіки в принципово новому напрямку, де людині надається можливість самореалізації та усвідомлення своєї значущості в системі сфер життєдіяльності суспільства, що і зумовлює характер соціально-економічних процесів.

На думку вченого Г. Рибак – це і є основою моделі сталого соціально-економічного розвитку держави.² При цьому вчений виділяє такі специфічні риси, як: зміна ролі людини в системі трудової діяльності; зміна співвідношення між фізичною та інтелектуальною складовою; тісна інтеграція іпостасей людини як виробника, споживача і суб'єкта вільного часу; принципово інше співвідношення функцій держави, організатора виробничого процесу, інститутів громадянського суспільства, сім'ї та особистості в процесі відтворення людини.

Серед зарубіжних досліджень викликає інтерес «методика визначення якості життя», запропонована Л.В. Портером. Вченим була розроблена анкета, за допомогою якої можна було визначити ступінь задоволеності потреб виживання, соціальних потреб, і потреб у самореалізації».³

Як бачимо, центральне місце в цій моделі відводиться людському фактору, що вимагає: по-перше, не тільки переосмислення шляхів розвитку

¹ Андрющенко О.Б. Державний механізм управління якістю життя населення України: автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02/Андрющенко Олена Борисівна; Хмельницька облрада, Хмельницький ун-тет управління та права-Хмельницький, 2017-20 ст.

² Рибак Г.І. Соціально- економічні засади підвищення якості життя населення регіонів України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05/ Рибак Ганна Іванівна; Харків нац. ун- тет міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова-Харків, 2018-22с.

³ Porter L.W. A study of Percieved Need Satisfac tionin Bottomand Middle Management Job [Text] / L.W. Porter// Journal of Applied Psychology 1961. Vol. 45. P/1-10.

економічної системи, а й пошуку нових методів ефективного управління, що набувають все більш вагомого значення при підвищенні конкурентоспроможності, і забезпечення сталої діяльності суб'єктів господарювання; по-друге, дотримання прав і свобод людини відповідно до національних та міжнародних стандартів; по-третє, вивчення розвитку соціалізації людини як чинника, що впливає на вдосконалення механізмів управління якістю життя населення.

В Україні управління якістю життя населення є досить проблемним. Так, на формування показників, що визначають рівень якості життя населення, впливає безліч факторів, до яких, на наш погляд, слід віднести неповну зайнятість працездатної частини населення, низький рівень реальних грошових доходів, у тому числі заробітної плати, пенсій і державних мінімальних соціальних гарантій. Впливом цих факторів і обумовлена ситуація, що склалася з якістю життя населення в Україні, що є каталізатором кардинальних змін в соціально-економічній і політичній сферах життя суспільства. У зв'язку з цим виникає необхідність в додатковому їх дослідженні і пошуку інноваційних форм і методів, що забезпечують вдосконалення системи управління якістю життя населення.

Мета магістерської роботи - аналіз системи державного управління чинниками підвищення якості життя населення України.

Для досягнення поставленої мети ставляться наступні завдання:

1. Визначити сутність і еволюція формування поняття «якість життя населення»;
2. Розкрити якість життя населення як складова соціально-економічного розвитку;
3. З'ясувати сукупність економічних і соціальних умов та факторів, що впливають на підвищення якості життя населення;
4. Проаналізувати основні показники соціально-економічного положення України;
5. Зробити статистичний аналіз рівня і якості життя населення;

6. Дослідити чинники формування соціального середовища як складової рівня життя населення;

7. Визначити напрямки реалізації державної політики щодо підвищення якості життя населення;

8. Описати головні напрямки регіонального розвитку України.

Об'єктом дослідження є чинники підвищення якості життя населення.

Предметом дослідження є державне управління чинниками підвищення якості життя населення.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у магістерській роботі завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, такі методи як: діалектичний, логічний, метод аналогій, узагальнення, наукової абстракції, порівняльний аналіз- для вивчення та узагальнення сутності і еволюції формування поняття «якість життя» населення (п.1.1); метод аналізу та синтезу, системний підхід-для обґрунтування складової якості життя населення як складова соціально-економічного розвитку (п.1.2); для аналізу і систематизації сукупності економічних і соціальних умов та факторів, що впливають на підвищення якості життя населення (п. 1.3.); методи економіко статистичного аналізу, порівняння- для дослідження основних показників соціально-економічного положення України та статистичного аналізу рівня і якості життя населення України (п.2.1.-2.2); методи порівняння, аналізу та синтезу експертних оцінок- для дослідження чинників формування соціального середовища як складової рівня життя населення (2.3-3.1); метод головних компонент- для визначення основних напрямків реалізації державної політики щодо підвищення якості життя населення (п.3.1); метод логічного узагальнення –для обґрунтування головні напрямки регіонального розвитку України (п.1.2, 2.3, 3.2).

Практичне значення одержаних результатів. В результаті проведеного дослідження дозволить зрозуміти ступінь ефективності і реалізації діючих програм, спрямованих на поліпшення якості життя населення. Вироблені рекомендації підкреслять сфери, на яких варто робити

акцент і вибрати як найбільш пріоритетні напрямки державного впливу в майбутньому.

Суть вищевикладеного зумовила **структуру роботи**: вступ, три розділи (8 підрозділів) висновки - обсяг яких складає 112 сторінок. У роботі вміщено 11 таблиць та 11 рисунків. Список використаних джерел містить 66 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Сутність і еволюція формування поняття «якість життя» населення

Дослідження різних сторін якості життя є завданнями ряду наук, і перш за все таких, як філософія, соціологія, психологія, педагогіка, економічна теорія, теорія управління. Ця тема є однією з центральних у сфері охорони здоров'я, освіти, соціальному забезпеченні населення.

У зв'язку з цим існує різноманіття підходів до визначення поняття «якість життя». Представники різних наук виділяють в ньому ті характерні властивості, які цікавлять відповідну галузь знання.

Поняття «якість життя» протягом ХХ століття розвивалося в залежності від економічних і соціально-політичних умов, що панували на певному етапі, а також від переважаючих в суспільстві ідей і наукових уявлень. Так, з середини ХХ століття, протягом приблизно десяти років, в понятті якості життя акцент робився на матеріальних благах, які отримувала людина в умовах розквіту суспільства споживання в західному світі. Слідуючи цій логіці, якість життя людей оцінювалося кількісно, тобто величиною матеріальних благ, які задовольняють первинні потреби людей. Ця величина характеризувала рівень життя. При цьому духовні потреби людини, потреби в самовираженні і самореалізації не враховувалися в достатній мірі.

Незважаючи на великий інтерес до теми якості життя населення, до сих пір не склалася загальновизнана точка зору щодо визначення його сутності. Багато питань щодо структури, методики його розрахунку, показників для оцінки та аналізу диференціації територій досі залишаються дискусійними. Якість життя населення - це багатовимірне і міждисциплінарне поняття. Трагування його різне в залежності від цілей і завдань дослідження. Дане

поняття використовується в економіці, соціології, медицині, філософії, географії та екології. І в кожній дисципліні пропонується своє трактування якості життя населення. Більш детально розглянемо у табл. 1.1.

Табл. 1.1 - Підходи до визначення поняття якості життя.⁴

Найменування	Сутність та основні погляди
Філософський	Задоволеність особистості рівнем реалізації духовних, культурних потреб, своєю життєдіяльністю в умовах соціуму.
Економічний	Відображення матеріального рівня добробуту суб'єкта. Це здатність людини відтворювати і збільшувати свій матеріальний достаток
Екологічний	Створення таких умов, при яких не порушується стан навколишнього середовища, а також зберігаються природні ресурси. Економічне зростання, не узгоджене з законами природи, призведе до виснаження ресурсної бази, загибелі людства.
Психологічний	Суб'єктивна задоволеність людини життям, що виражається в оцінці рівня та ступеня реалізації потреб, з урахуванням об'єктивних оцінок стану навколишнього середовища і якості життя, які відображаються на поведінці людини
Медичний	Охорона і відтворення життя і здоров'я людини за рахунок пропаганди здорового способу життя; формування нормативно-правової бази розвитку сучасної охорони здоров'я; реформування системи первинної медичної допомоги

⁴ Населення України. Демографічний вимір якості життя: [монографія] / [О.М.Гладун та ін.]; за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи-Київ:Ін-т демографії та соц. дослідж.ім. М.В. Птухи, 2019-389

Дана робота спрямована на аналіз якості життя населення з точки зору соціально-економічної складової, тому далі будемо розглядати тільки цей аспект. Вивчаючи вітчизняну і зарубіжну літературу можна помітити, що поняття «рівень життя» і «якість життя» часто перетинаються і тісно пов'язані між собою. Багато авторів часто використовують дані поняття як взаємозамінні. Однак, на наш погляд, вони різні за своєю сутністю. І для того, щоб побачити цю різницю, розглянемо різні підходи.

Так у вітчизняній історії дослідження проблем оцінки рівня життя населення почалися ще в ХІХ ст. Це роботи Ф. А. Щербина по дослідженню селянських бюджетів (1849-1936 рр.), А. В. Чаянова по розкриттю чинників добробуту сімей (1888-1937 рр.), а також багатьох інших вітчизняних авторів, які заклали основи соціальної статистикою в нашій країні.

Однак, в 40-50рр. посилення ідеологізації у всіх сферах життя, орієнтація переважно на зростання виробництва на шкоду іншим сферам негативно позначилися на рівні наукових досліджень у цій сфері. Тільки лише в 1960-1980 рр. стали з'являтися роботи, в яких рівень життя населення знову розглядався в загальній системі соціально-економічних показників.

А.М. Колот узагальнює уявлення про рівень життя в економічній літературі, відзначаючи, що: «поширене уявлення про рівень життя як про кількість споживаних матеріальних, культурно-побутових і соціальних благ і ступеня задоволення потреб у них на досягнутій стадії розвитку продуктивних сил».⁵

Тобто в даному аспекті з точки зору виробничого підходу рівень життя розглядається в залежності від рівня розвитку продуктивних сил, структури та ефективності суспільного виробництва.

---

⁵Колот А.М., Герасименко О.О. Соціально-трудовий розвиток в ХХІ столітті: до природи глобальних змін, нових можливостей, обмежень і викликів Демографія та соціальна економіка.2019.№1.97-125ст.

У деяких випадках відбувається майже прирівнювання понять «вартість життя» і «рівень життя». Так Л. В. Синяєва, І. С. Верховод підкреслюють, що в класичному розумінні термін «вартість життя» використовується для позначення вартості сукупності предметів споживання, що відповідає певному рівню задоволення потреб.⁶

Тобто зміна вартості життя пов'язана не тільки з динамікою споживчих цін, але і зі структурними змінами в споживанні людей в результаті піднесення їх потреб, зі станом ринкової кон'юнктури та іншими факторами.

Поширені і комплексні формулювання терміну рівень життя населення. Так А. В. Антонов зазначає, що рівень життя населення – це складна соціально-економічна категорія «виражає ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людей. Він складається з багатьох компонентів.

Це і розмір реальних доходів трудящих, і рівень споживання населенням матеріальних благ і послуг, і забезпеченість населення упорядкованим житлом, і, нарешті, зростання освіченості, ступінь розвитку медичного та культурно-побутового обслуговування громадян, стан природного середовища».⁷

На наш погляд, це визначення перетинається з поняттям якості життя. Однак, воно було необхідно для того, щоб визначити відмінності між рівнем життя населення і якістю життя населення.

Так О. В. Бервено зазначає: «якість життя – набагато більш широке поняття, яке включає в себе не тільки матеріальне благополуччя, а й можливості доступу до якісної охорони здоров'я, соцзабезпечення, транспорту, зв'язку і комунікацій, культурної діяльності та інше».⁸

---

⁶ Синяєва Л.В. Проблеми забезпечення якості життя і соціального захисту населення/ Синяєва, І.С.Верховод//Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу-2021.-№1.84-91 ст.

⁷ Антонов А.В.Формування державної політики сталого соціального-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення: автореф.дис.д-ра наук з держ.упр.:25.00.02/Антонов А.В.; Нац. Ун-тет вод.госп-ва та природокористування. Рівне,2013-40 ст.

⁸Бервено О.В. Якість життя як фактор національного економічного розвитку: концептуальні основи формування і управління: монографія/О.В.Бервенко;Харків нац.ун-тет ім.В.Н.Каразіна-Харків: Точка.2015-468 ст.

Можна виділити, що якість життя населення носить більш узагальнений характер по відношенню до поняття рівень життя населення. В даному дослідженні будемо визначати рівень життя населення, як складову якості життя населення, тобто категорію якості життя населення включають як матеріальні, так і нематеріальні умови життя населення.

Аналіз наукової літератури свідчить, що еволюція досліджень якості життя населення має три стадії розвитку: «ембріональну з кінця 1950-х до середини 1960-х рр., «квантифікаційну» з середини 1960-х до початку 1970-х рр., «концептуальну» з початку 1970-х. з 1970-х до початку 1990-х рр. розвивалися концепції «глобального моделювання» і «відчутної якості життя» починаючи з 1990-х рр. вивчення категорії якості життя населення стало розвиватися в рамках концепцій розвитку людського потенціалу та сталого соціально-економічного розвитку суспільства, головною метою яких є досягнення високої якості життя людей.⁹

Прийнято вважати, що вперше цей термін з'явився в книзі економіста Дж. Гелбрейта «товариство достатку» в 1958 році. Потім цей термін використовував в 1964 р президент Л. Джонсон, який визначив вимір цілей суспільства не розміром «наших банківських депозитів», а «якістю життя наших людей». Тобто до цього якість життя населення вимірювалася переважно через економічні оцінки.

На наступній стадії було відзначено, що за економічним зростанням не обов'язково слідує соціальний розвиток. Представниками даного напрямку є А.Бідерман, Р. Бауер, Б. Гросс.

Автори того часу намагалися вибудувати систему показників, методики розрахунку і зіставлення якості життя населення. У підсумку вже на початку 1970-х рр. з'являються цілісні концепції і відбувається перехід на наступну

---

⁹ Соболь Л.В. Моніторинг якості життя населення як засіб підвищення ефективності управління територіями: дис.канд.наук з держ.упр.:25.00.04/Соболь Любов Василівна; Нац.акад.держ.упр. при Президентіві України, Дніпропетр.регіон.ін-т держ.упр.-Д.,2011-236 ст.

стадію. Одним з яскравих представників є Дж. Форрестер, який застосував комп'ютерне моделювання для оцінки перспектив розвитку людства.

Далі стали розглядати якість життя, як суб'єктивне поняття. Представники даної концепції висловлювали явну недовіру до статистичних показників, так як такі показники не можуть достовірно відобразити соціальну дійсність.¹⁰

А. Черкасов визначає якість життя як систему якостей духовних, матеріальних, соціокультурних, екологічних і демографічних компонентів життя.¹¹

У цій системі виявляється рівень реалізації родових сил людини, Творчий сенс його життя. Причому відповідно до вчення про три пологи якості-предметно-речовому, функціональному і системно-соціальному розкриваються індивідуальні і суспільні якості життя, різноманітність потреб людини, потенціал його всебічного, гармонійного, творчого розвитку.

На сучасному етапі поняття «якість життя» розвиватися в рамках концепції людського потенціалу та сталого соціально-економічного розвитку суспільства, головною метою яких є досягнення високої якості життя людей.

Розглянемо різні трактування категорії якість життя населення з позицій окремих авторів в таблиці 1.2.

---

¹⁰ Bell D. The Social Framework of the Information Society / D. Bell-Oxford, 1980. P. 276.

¹¹ Черкасов А.В. Управління якістю життя населення: монографія / Черкасов А.В.; Полтав. держ. аграр. акад. - Полтава: РВВ ПДАА, 2012-20 ст.

Табл. 1.2 - Визначення поняття «якість життя» з позицій окремих авторів

Автор	Сутність якості життя
А. В. Антонов. ¹²	Якість життя – складна синтетична категорія, яка акумулює в собі всі істотні для особистості умови існування і розвитку
О. В. Бервено. ¹³	Якість життя – комплексна інтегральна характеристика, яка відображає різноманітні аспекти взаємини людини і зовнішнього світу і можливості всебічного розвитку людини
О.М. Говір. ¹⁴	Якість життя характеризує сутність розвиненості особистості, соціальних груп і всього суспільства країни в ув'язці зі ступенем задоволення ними своїх потреб.
О.М. Гладун. ¹⁵	Якість життя (людини, населення, суспільства) – комплекс взаємопов'язаних характеристик, що включає безліч об'єктивних показників, що відображають відповідність властивостей людини, процесів його життєдіяльності, умов і засобів життєзабезпечення природно-заданими і соціально-обумовленими потребам і цінностям, а також сукупність суб'єктивних показників, що відображають раціональне і емоційне ставлення людини до життя, задоволеність самим собою і своєю життєдіяльністю, відчуття гармонії з соціокультурними, соціально-психологічними та духовно-моральними аспектами життя.
Л.В. Синяєва. ¹⁶	Якість життя – комплексна характеристика умов життєдіяльності населення, яка виражається в об'єктивних показниках і суб'єктивних оцінках задоволення матеріальних, соціальних і культурних особливостей, системи цінностей і соціальних стандартів, існуючих в суспільстві.

¹² Антонов А.В. Формування державної політики сталого соціального-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення: автореф. дис. д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02/Антонов А.В.; Нац. Ун-тет вод. госп-ва та природокористування. Рівне, 2013-40 ст

¹³ Бервено О.В. Якість життя як фактор національного економічного розвитку: концептуальні основи формування і управління: монографія/О.В. Бервено; Харків нац. ун-тет ім. В.Н. Каразіна-Харків: Точка. 2015-468

¹⁴ Говір О.М. Сутність поняття «рівень життя». Співвідношення понять рівень життя, якість життя, добробут/О.М. Говір//Проблеми науки-2016-33-37 ст.

¹⁵ Населення України. Демографічний вимір якості життя: [монографія] / [О.М. Гладун та ін.]; за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи-Київ: Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи, 2019-389

¹⁶ Синяєва Л.В. Проблеми забезпечення якості життя і соціального захисту населення/ Синяєва, І.С. Верховод//Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу-2021.-№1.84-91 ст.

Як видно з табл. 1.2 деякі автори включають в сутнісну характеристику якості життя суб'єктивну складову, тобто визначають, що якість життя оцінюється кожною людиною суб'єктивно і індивідуально, а не виходячи з набору будь-яких об'єктивних показників. Інші ж автори дотримуються об'єктивного підходу наприклад, О. В. Бервено.¹⁷ Існує також третій підхід-визначення якості життя як об'єктивно-суб'єктивної категорії. Його дотримується О. М. Гладун.¹⁸ Однак незважаючи на таку різноманітність формулювань, їх смислові розбіжності малі і можна помітити, що автори акцентуються на різних аспектах однієї і тієї ж сутності.

Вивчаючи вітчизняну і зарубіжну літературу можна виділити, що сформувалися підходи до кількісного виміру якості життя за двома напрямками: об'єктивний і суб'єктивний. Більш поширеним є перший похід, в якому якість життя визначається через об'єктивні показники умов життя людини. Тобто через якість соціального, економічного, екологічного та фізичного середовища, в яких люди реалізують свої потреби. Головна мета підходу-точна оцінка якості життя на основі статистичних даних.

Другий підхід будується на суб'єктивних оцінках якості життя самими людьми. Якість життя оцінюється на основі соціологічних опитувань через думку людей про якість власного життя. При такому підході очевидно, що у різних людей різні думки з цього питання, тому складно виділити критерії якості життя, оцінити і проаналізувати їх. Також необхідно враховувати емоційний стан опитуваних, так воно може значно вплинути на достовірність результатів. Використання такого підходу для України на даний момент

---

¹⁷ Бервено О.В. Якість життя як фактор національного економічного розвитку: концептуальні основи формування і управління: монографія/О.В.Бервенко;Харків нац.ун-тет ім.В.Н.Каразіна-Харків: Точка.2015-468 ст.

¹⁸ Населення України. Демографічний вимір якості життя: [монографія] / [О.М..Гладун та ін.]; за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи-Київ:Ін-т демографії та соц. дослідж.ім. М.В. Птухи, 2019-389

представляється не в повній міру можливим, так як відсутні регулярні єдині для всіх регіонів соціологічні обстеження.¹⁹

Отже, якість життя це ступінь задоволеності людини різними аспектами свого життя, які залежать від виду і сфери діяльності та стану навколишнього середовища. Серед показників якості життя виділяються стандартні заходи економічного добробуту, такі як доходи населення, показники соціального забезпечення, характер споживання товарів і послуг. Враховується стан житлових умов, охорони здоров'я, освіти, рівень зайнятості, умови праці, побутові умови, можливості проведення дозвілля. Таким чином, підводячи підсумок опису сучасного етапу розвитку уявлень про якість життя, можна зробити висновок про те, що вони істотно розширилися і поглибилися в порівнянні з уявленнями, що відносяться до другої половини ХХ століття.

---

¹⁹ Синяєва Л.В. Проблеми забезпечення якості життя і соціального захисту населення/ Синяєва, І.С.Верховод//Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу-2021.-№1.84-91 ст.

1.2. Якість життя населення, як складова соціально-економічного розвитку

Формування сучасної інноваційної моделі української економіки неможливо без усвідомлення взаємозв'язку соціально-економічного розвитку країни і якості життя всього суспільства і якості самого населення.

На даний період соціально-економічна ситуація вимагає розробки ефективної моделі економічного розвитку на всіх рівнях (національному рівні, на рівні суб'єктів, муніципальних утворень), в рамках якої необхідно розглядати широке і комплексне коло економічних, екологічних і соціальних факторів розвитку території. В рамках такої моделі підвищення якості життя одним з пріоритетних критеріїв може виступати розвиток якісних характеристик населення.

Говорячи про такий феномен, як якість населення, слід зазначити, що даний термін міцно зміцнився в понятійному апараті суспільних і економічних наук. Синтезуючи численні погляди на підходи до визначення даної категорії, можна виділити загальні положення сутності і змісту даного поняття. Якість населення може виражатися через набір якісних і кількісних характеристик. Так, на думку О. Андрющенко, дану категорію варто трактувати через популяційний та індивідуальний рівні,²⁰ при цьому вирішальне значення для між станових досліджень мають популяційні характеристики.

З категорією якості населення, на думку А. В. Антонов,²¹ тісно пов'язані його соціально - економічна мобільність і рухливість. Н. Кравченко розглядають якість населення через систему соціальних характеристик, в які,

---

²⁰ Андрющенко О.Б. Державний механізм управління якістю життя населення України: автореф.дис.канд.наук.упр. :25.00.02 /Андрющенко Олена Борисівна;Хмельниц.облрада,Хмельниц. ун-т упр. Та права-Хмельницький,2017-20 ст.

²¹ Антонов А.В.Формування державної політики сталого соціального-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення: автореф.дис.д-ра наук з держ.упр.:25.00.02/Антонов А.В.; Нац. Ун-тет вод.госп-ва та природокористування. Рівне,2013-40 ст

на їхню думку, входять: рівень здоров'я населення, дитячої смертності, очікуваної тривалості життя, грамотності і т. д.²²

Проаналізувавши вищевикладені підходи, можна зробити висновок, що категорія «якість населення» – поняття багатоаспектне. З одного боку, вчені розглядають дане поняття з біологічної точки зору, з іншого – як сукупність структур населення, з третього – як людський потенціал.

Нам представляється можливим на підставі вищевикладеного дати визначення даного терміну. Якість населення-комплекс властивостей народонаселення, які характеризують його відтворювальну структуру в системі соціально-економічних відносин, а також рівень освіти, кваліфікації, продуктивність праці, дохід на душу населення, етнічний склад, міграційні процеси.²³

Таке визначення крім властивостей народонаселення, враховує і розкриває, на наш погляд, умови життя населення, необхідні для повноцінного функціонування життєдіяльності населення. Умови життя показані на рис.1.1

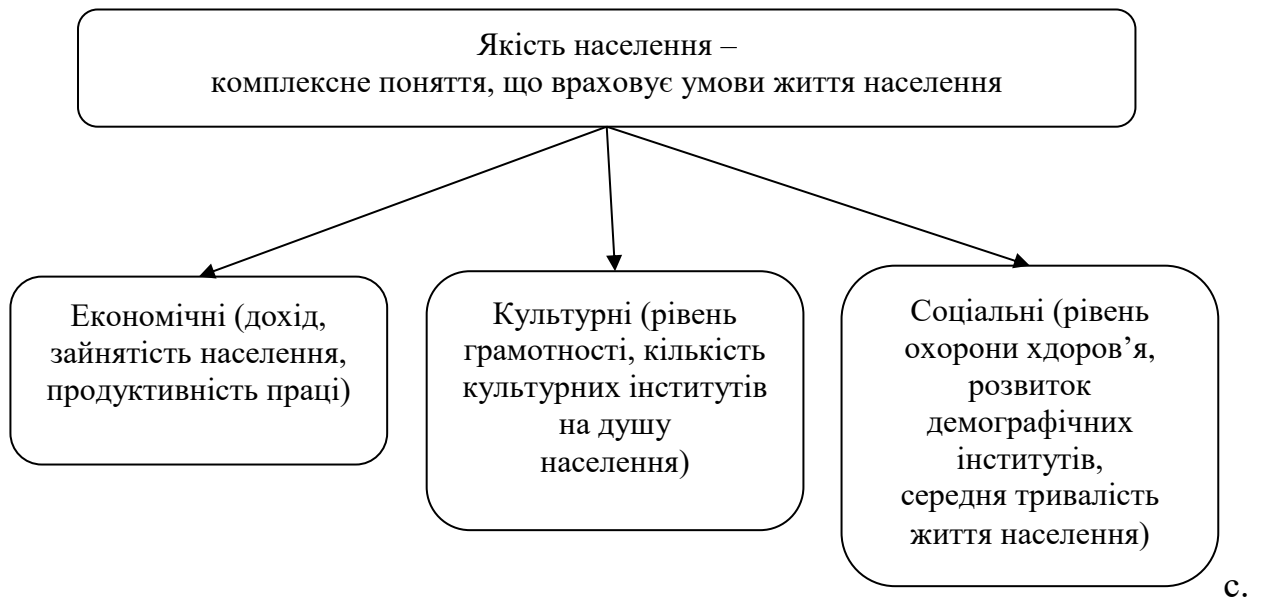

Рис 1.1 Залежність якості життя від умов.²⁴

²² Кравченко Н.В. Підвищення якості життя населення на засадах реалізації соціальної політики: автореф. дис.канд. екон.наук:08.00.07/Кравченко Наталія Вікторівна;Хмельниц. нац.ун-т.Хмельницький, 2016-21 ст.

²³ Там само

²⁴ Там само

Багато вчених і дослідників в ряді характеристик, що розкривають зміст поняття «якість населення» використовують характеристики поняття «якість життя» і навпаки. Тобто, відбувається свого роду підміна даних категорій. На наш погляд, даний феномен не зовсім правомірний, і вважати дані терміни синонімами не представляється можливим. Безумовно, якість населення і якість життя – взаємопов'язані і взаємодоповнюючі один одного поняття, але при цьому вони не є тотожними. Для наочності наведемо схему, що розкриває зміст категорії «якість життя». Зміст представлено на рис. 1.2

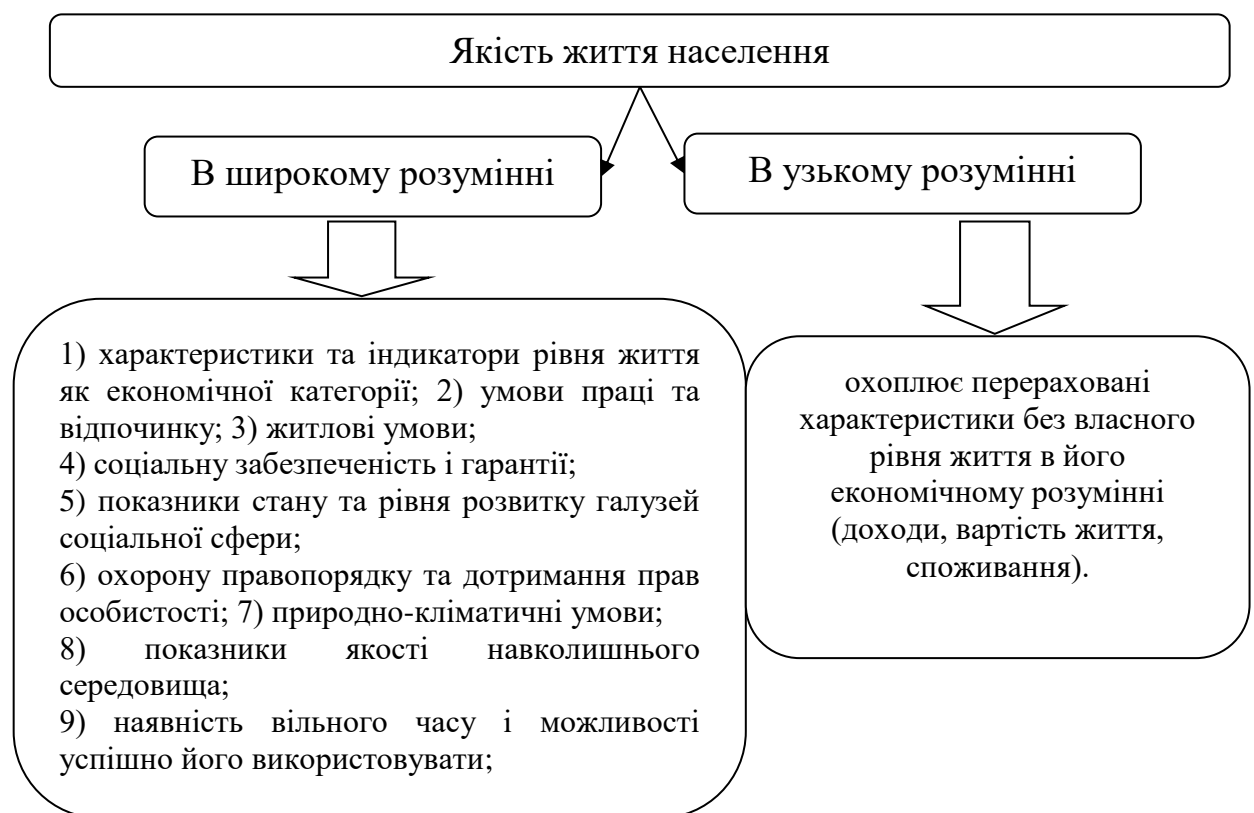

Рис. 1.2 Зміст поняття «якість життя»^{25,26,27,28}

Якість життя виступає складною синтетичною категорією, що акумулює всі необхідні для особистості умови існування, рівень розвитку і ступінь

²⁵ Антонов А.В. Державна політика сталого соціально-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення: теоретико-методологічні засади та практичні аспекти: монографія/ А.В. Антонов; Акад. муніцип. упр.-Доецьк: Юго-Восток, 2012-378 с.

²⁶ Бервено О.В. Якість життя як фактор національного економічного розвитку: концептуальні основи формування і управління: монографія/О.В. Бервенко; Харків нац. ун-тет ім. В.Н. Каразіна-Харків: Точка. 2015-468

²⁷ Там само

²⁸ Населення України. Демографічний вимір якості життя: [монографія] / [О.М. Гладун та ін.]; за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи-Київ: Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи, 2019-389

задоволення всього комплексу потреб та інтересів людей, до яких зазвичай відносять товари і послуги, доходи, заощадження, духовні потреби, стан середовища проживання та інші атрибути соціальної комфортності.

Якість життя населення регіону багато в чому обумовлено середньою тривалістю життя і рівнем освіти населення. При цьому взаємозв'язок даної категорії з темпами зростання економіки не є прямим і може корелювати з урахуванням особливостей територій.

Якість життя знижується, коли людина не в повній мірі задовольняє свої потреби, що не дає йому можливості проявити себе в силу зовнішніх і внутрішніх факторів обмеження і що призводить до недостатньої реалізації його ролі в суспільстві або до відмови від її виконання.²⁹

Крім відмінностей у змістовній частині якості населення і якості життя населення, варто відзначити, що дані категорії характеризуються відмінними один від одного показниками. Якщо якість населення характеризує індекс людського розвитку (ІЛР), то якість життя населення – інтегральні індикатори якості життя (ІЯЖ), величина якого визначає стан суспільства і людини, що залежить від їх внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, що впливають на Параметри персональної та демографічної динаміки.³⁰

Таким чином, можна провести паралель між категоріями якість населення і якість життя. Якщо основу першого феномена складають компоненти, що впливають на людський капітал і розвиток його потенціалу, то основою другого феномена виступає задоволеність людей своїм життєвим становищем, а також оптимальні умови в процесі їх життєдіяльності. А характеристики якості життя, в свою чергу, можуть бути залежні від стану здоров'я, рівня грамотності, комунікацій в соціумі і т.д. у цьому, на нашу думку, і розкривається взаємозв'язок вищеназваних наукових категорій.

---

²⁹ Мельничук Д.П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення: монографія/Д.П.Мельничук; НАН України, Ін-т демографії та соц.дослідж. ім. М.В. Птухи, Житомир держ.технол.ун.-т.Житомир:Полісся,2015-563 ст.

³⁰ Куліков Ю.М., Йолкіна О.В. Соціально-трудова відносина у подоланні бідності зайнятого населення Вісник соціально-економічних досліджень.2015.Вип.2 (57). 247-255 ст.

У підсумку можна зробити висновок, що поняття і сутність якості населення не має єдиного визначення в науковій літературі, що обумовлено багатоаспектністю даної категорії і безліччю підходів до тлумачення даного поняття науковим співтовариством. Але, незважаючи на багатоплановість категорії «якість населення», можна впевнено стверджувати, що вона акумулює в собі основні аспекти повноцінного існування населення, що сприяють його розвитку на певному етапі життєдіяльності.

Для розрахунку показників, що характеризують якість населення, правомірно використовувати наступні компоненти в методології оцінки якісних характеристик:

- 1) здоров'я населення (фізичне, психічне, соціальне);
- 2) професійно-освітні здібності населення;
- 3) культурно-моральні цінності громадян, їх соціокультурна активність.

З точки зору якісних індикаторів, вищенаведені компоненти можна або диференціювати, або інтегрувати. Вибір того чи іншого буде залежати від цілей і завдань, переслідуваних дослідником в процесі вимірювання якості населення.³¹

Найпоширенішим показником, що сприяє визначенню якості населення, є індекс людського розвитку (ІЛР), до 2013 року індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Був розроблений в 1990 р. і по теперішній час, він публікується в рамках Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ООН) щорічно.

ІЛР виступає інтегральним показником, щорічно розраховується для порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття як базових характеристик якості населення досліджуваної території.³²

---

³¹ Нестеренко Л.А. Формування моделі управління процесами підвищення якості життя населення / Л.А. Нестеренко // Проблеми і перспективи економіки і управління, 2012 31-33 ст.

³² Смочко В.Ю. Соціально-економічні механізми підвищення якості життя населення регіону: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.07 / Смочко Валерія Юріївна; Приват.ВНЗ «Львів», 2015-20 ст.

Кількість і види показників, що характеризують ІЛР, зазнавали неодноразові зміни. На сьогоднішній день, даний індекс зумовлюють три показники:

- 1) очікувана тривалість життя населення - в даному випадку оцінюється довголіття;
- 2) рівень грамотності населення та очікувана тривалість навчання;
- 3) рівень життя, що оцінюється через валовий національний дохід на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) у доларах США,³³

Перш, ніж розглянути формули розрахунку ІЛР в даний час, представимо методику розрахунку, яка використовувалася раніше. Компоненти для обчислень залишилися колишніми, але є деякі відмінності в приватних індексах з мінімальними і максимальними значеннями, а також у формі їх обчислення.

Так, для розрахунку тривалості майбутнього життя встановлюються такі значення: мінімальне 25 і максимальне 85 років, грамотності дорослого населення: 0% і 100%, сукупної частки учнів серед дітей та молоді: 0% і 100%, реального валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення (ПКС): 100 і 40000 доларів США.³⁴

Приватні індекси розраховуються за такою формулою:³⁵

$$\text{Індекс} = \frac{\text{факт.знач.} X_i - \text{мін.знач.} X_i}{\text{макс.знач.} X_i - \text{мін.знач.} X_i} \quad (1.1)$$

Індекс доходу розраховується інакше. При його обчисленні використовується десятковий логарифм реального доходу. Формула має наступний вигляд:³⁶

³³ Насібова О.В. Фінансовий механізм соціального захисту як інструмент регулювання рівня життя населення/О.В.Насібова//Інвестиції: практика та досвід-2021 №10 48-54 ст.

³⁴ Ястремська О.М. Якість трудового життя : оцінювання та підвищення: монографія/Ястремська О.М.,Стаматін О.В., Ястремська О.О.Харків:Інжек,2015-221 ст.

³⁵ Там само

³⁶ Спиридонов С.П.Індикатори якості життя і методології їх формування/С.П. Спиридонов// Питання сучасної науки і практики.Університет ім.В.І.Вернацького,2010-№10-12 (31) 208-22 ст.

$$W(Y) = \frac{\log y_i - \log y_{\min}}{\log y_{\max} - \log y_{\min}} \quad (1.2)$$

Таким чином, підсумковий ІЛР є середньоарифметичною сумою значень трьох компонентів: індексу довголіття, індексу освіти та індексу доходу.

На сучасному етапі, згідно з методикою ООН, за допомогою цих же трьох позначених індексів, з яких складається ІЛР, розрахунок проводиться наступним чином.³⁷

Розрахунок індексу очікуваної тривалості життя (LEI) має наступний вигляд:

$$(LEI) = \frac{LE - 20}{85 - 20} \quad (1.3)$$

Індекс освіти складається (EI) з двох індексів: індексу середньої тривалості навчання (MYSI), індекс очікуваної тривалості навчання (EYSI), які розраховуються наступним чином:³⁸

$$(MYSI) = \frac{MYS}{15} ; (EYSI) = \frac{EYS}{18} \quad (1.4)$$

Визначивши значення даних двох показників, обчислюємо Індекс освіти (EI) за формулою

$$(EI) = \frac{MYSI + EYSI}{2} \quad (1.5)$$

Третій індекс, індекс доходу (II) обчислюється наступним чином:

$$(II) = \frac{\ln(GNIpc) - \ln(100)}{\ln(75000) - \ln(100)} \quad (1.6),$$
 де GNIpc-ВНД на душу населення по ПКС (\$США).

Отримавши всі три значення індексів, обчислюємо ІЛР (HDI) за формулою:³⁹

$$HDI = \sqrt[3]{LEI \times EI \times II} \quad (1.7)$$

³⁷ Ястремська О.М. Якість трудового життя : оцінювання та підвищення: монографія/Ястремська О.М.,Стаматін О.В., Ястремська О.О.Харків:Інжек,2015-221 ст.

³⁸ Там само

³⁹ Спиридонов С.П.Індикатори якості життя і методології їх формування/С.П. Спиридонов// Питання сучасної науки і практики.Університет ім.В.І.Вернацького,2010-№10-12 (31) 208-22 ст.

Значення ІЛР може варіюватися від 0 до 1 (низький рівень – 0-0,534; середній – 0,536-0,710; високий – 0,712-0,796; дуже високий – 0,8-1).

Зазначена методика розрахунку показників, що характеризує якість населення, актуальна для визначення значень в масштабі всієї держави або регіону.

Слід зазначити, що при обчисленні ІЛР конкретного регіону, а саме індексу доходу суб'єктів України необхідно застосовувати ряд додаткових процедур для отримання найбільш точного і об'єктивного значення ІЛР. Адже, наприклад, регіони, що входять до складу України в соціально - економічному плані асиметричні. Тому при розрахунку показника по окремо взятому регіону, необхідно скористатися індивідуальним підходом. До даних додаткових процедур можна віднести коригування валового регіонального продукту (ВРП) кожного суб'єкта України шляхом пропорційного збільшення на не розподілювану частину ВВП країни, коригування ВРП на різницю в цінах шляхом множення на відношення середнього прожиткового мінімуму до прожиткового мінімуму в регіоні, перерахунок в долари США за паритетом купівельної спроможності (ПКС) для даного року.⁴⁰

Для оцінки стану якості населення на місцевому рівні можна запропонувати комплекс наступних методологічних підходів:⁴¹

- методику оцінки конкурентоспроможності місцевої освіти;
- методику оцінки інвестиційної привабливості району;
- методику оцінки місцевих утворень за ІЛР;
- методику оцінки соціально-економічного розвитку муніципалітетів;
- методику оцінки умов найбільш сприятливих для розвитку малого та середнього бізнесу в місцевій освіті;

⁴⁰ Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2020 року).-Одеса:Одеський національний політехнічний університет. 2020-324 ст.

⁴¹ Савюк О.Ю. Методика суспільно-географічної оцінки якості життя сільського населення регіону: дис. канд.геогр. наук:11.00.02/ Савюк Оксана Юріївна; Одес.нац. ун-т ім. І.І. Мечникова-О. 2008-252 ст.

– методику оцінки валового місцевого продукту (ВМП).

Якщо нам необхідно провести соціально-економічну оцінку розвитку місцевої освіти, то найбільш результативними будуть ІЛР і ВМП, як найбільш точний індикатор, що характеризує економічну ситуацію. Варто враховувати, що застосування ІЛР для характеристики процесу розвитку муніципального освіти є нетрадиційним, оскільки необхідна адаптація методики, яка розглянута нами вище і яка використовується на державному і регіональному рівнях. Така ж ситуація і з ВМП, так як повноцінної загальноприйнятої методики його розрахунку немає, тому потрібна розробка підходів, дані яких дозволять отримати необхідний результат.⁴²

Таким чином, за допомогою різного роду методик можна проаналізувати динаміку якості населення, використовуючи отримані показники. Варто відзначити, що і ІЛР, і ВМП не в повній мірі здатні відобразити якісні характеристики населення, потрібно їх заломлення з урахуванням оцінок соціальної активності населення. І хоча вони не призначені для вимірювання добробуту, а тільки здатні показати в якому напрямку здійснюється соціально-економічний розвиток території, якраз це і сприяє виявленню слабких структурних елементів якості населення, що в свою чергу дозволить зробити висновки про динаміку його розвитку і найбільш повно відобразити актуальні процеси в стратегічних документах.

---

⁴² Правове забезпечення дотримання соціально-економічних прав людини на засадах ідеології нової якості життя:[монографія] / [В.А.Устименко та ін.; під заг.ред. В.А.Устименка]; НАН України,Держ установа «Ін-т екон.-прав.дослідж. ім. В.К. Мамутова НАН України»-Київ:Держ. установа «Ін-т екон-прав дослідж. ім.В.К. Мамутова НАН України» 2020-111 ст.

1.3. Сукупність економічних і соціальних умов та факторів, що впливають на підвищення якості життя населення

Пріоритетною метою соціальної держави є підвищення якості життя громадян за допомогою створення максимально сприятливих умов для гідної праці та продуктивної зайнятості, поліпшення здоров'я населення, підвищення реальних доходів. Основа для вирішення проблем низької якості та рівня життя населення - це насамперед високий рівень соціально-економічного розвитку країни, ефективна реалізація ресурсно-інноваційного потенціалу економіки, розробка та реалізація програм зі стимулювання підвищення якості життя.

Ще Л. Портер, яскравий представник «економіки добробуту», вважав, що економіка повинна бути підпорядкована інтересам людей і що необхідно підвищувати ефективність ринкової економіки. Будучи переконаним у цьому, він зазначав, що якщо мета господарювання полягає у створенні споживчих цінностей, то, отже, служіння благоденству громадян незмінно, при цьому слід лише оцінити доцільність різних методів господарювання і застосовувати найефективніші. Змагальний дух ринку забезпечує економічний прогрес і дозволяє всьому народу, який є і споживачем, користуватися перевагами високої продуктивності праці; а більш висока ефективність ринкової економіки дає можливість найбільш повноцінно забезпечити потреби населення з точки зору кількості і рівня цін; це і називається соціальною ринковою економікою.⁴³

Д.Белл вважав, що ринкова економіка в принципі соціальна. На його думку, ринкова економіка є джерелом всіх матеріальних благ суспільства і є критерієм ефективності всієї економіки. Тому соціальною функцією та

---

⁴³ Porter, L.W.A. study of Percieved Need Satisfac tionin Bottomand Middle Management Job [Text] / L.W. Porter//Journal of Ahpplied Psychology.1961.Vol.45.P.1-10

обов'язком держави є забезпечення функціонування та розвитку ринку в країні.⁴⁴

У Стратегії національної безпеки України відзначається, що погрозами якості життя українських громадян є несприятлива динаміка розвитку економіки, відставання в технологічному розвитку, введення обмежувальних економічних заходів проти України, нецільове витрачання бюджетних асигнувань, посилення диференціації населення за рівнем доходів, зниження якості споживчих товарів і надаваних населенню послуг.⁴⁵

Про економічні фактори, що визначають якість життя, активно стали говорити починаючи з 1960-х рр., коли стали проявлятися перші передумови формування постіндустріального суспільства. Рівень розвитку економіки і перш за все професійних кадрів пов'язувався з вектором задоволення потреб населення. У 2009 р. комісія за основними показниками економічної діяльності та соціального прогресу присвятила свою доповідь обґрунтуванню того, що якість життя необхідно вважати базовим критерієм економічного розвитку суспільства, а такий показник, як ВВП країни, повною мірою рівень економічного розвитку суспільства не відображає.⁴⁶

Багато українських вчених вважають, що ключовим фактором розвитку економіки країни і зростання її конкурентоспроможності виступає якість життя. Проте при оцінці якості життя за допомогою індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП), кризового індексу якості життя та інших інтегральних показників не враховується вплив економічного середовища на якість життя, що, на наш погляд, є не цілком обґрунтованим. Говорячи про вимірювання та оцінку якості життя населення, необхідно відзначити, що воно має сенс тільки тоді, коли отримані і узагальнені в динаміці результати реально застосовуються при оцінці якості проведених соціальних і економічних перетворень.

---

⁴⁴ Bell D. The Social Framework of the Information Society/ D. Bell-Oxford, 1980. P.276.

⁴⁵ Про Стратегію національної безпеки України URL: <https://president.gov.ua/document/3922020-35037>

⁴⁶ Правове забезпечення становлення нової якості життя: [монографія] / [В.А. Устименко та ін. ; під заг. Ред. В.А. Устименка] НАН України, Ін-т екон.- прав.дослідж.-Київ: Десна Поліграф, 2019-150 ст.

З позиції системного підходу якість життя можна розглядати як сукупність таких елементів, як якість людини, якість освіти, якість культури, якість середовища проживання (екології), якість соціальної, економічної та політичної організації суспільства. З точки зору економічних факторів, що визначають якість життя населення, ряд авторів виділяють сформовану систему оплати праці, рівень розвитку підприємств великого і середнього бізнесу, динаміку і величину безробіття. Вони також вважають, що всі ці фактори, як по ланцюжку, ведуть до поліпшення один одного,⁴⁷ що, на наш погляд, не цілком обґрунтовано.

Економічні умови існування людини, так зване економічне середовище формування якості життя, складається, на нашу думку, з наступних компонентів: рівня розвитку економіки і виробництва, ефективності діяльності економічних інститутів, стану і рівня використання енергетичних і сировинних запасів держави, сприйнятливості економіки до інновацій. Якість життя сучасної людини все більшою мірою визначається рівнем споживання, якості та доступності інформаційних продуктів і послуг. Інформаційні послуги сприяють економії часу, що витрачається на вирішення різних проблем і досягнення цілей, відкривають нові можливості для особистісного розвитку.

Згідно з економічним підходом під якістю життя розуміється відображення матеріального рівня добробуту людини, його здатність відтворювати і збільшувати свій матеріальний достаток. Однак і цей підхід не однозначний і має два аспекти, що відрізняються один від одного розумінням еволюції якості життя і її впливом на життя людини.⁴⁸

Перший, оптимістичний аспект заснований на зв'язку між рівнем економічного розвитку суспільства і якістю життя, а еволюція до суспільства нової більш розвиненої якості життя можлива тільки на основі науково-технічного прогресу, модернізації та повсюдного впровадження інновацій.

---

⁴⁷ Колот А.М. Соціальні трудові відносини: теорія і практика регулювання [Текст]: монографія /А.М.Колот-К:КНЕУ,2003-230 ст.

⁴⁸ Беляєва Л.А..Рівень і якість життя. Проблеми вимірювання та інтерпретації//Соціологічні дослідження.2019 №1 -33-42 ст.

Досягнення нової якості життя, яке відповідало б актуальним і перспективним потребам людини означає динамічні зміни в рівні економічного, соціального, професійно-кваліфікаційного, культурного, екологічного потенціалу суспільства.

Згідно песимістичної точки зору, економічне зростання, погіршуючи стан навколишнього середовища, робить негативний вплив на життя людини, і, як наслідок, людина з очевидною необхідністю повинен докласти всіх зусиль до того, щоб уповільнити темпи економічного зростання або зовсім зупинити його, скорочуючи споживання матеріальних благ і відмовляючись від безлічі новацій в житті.⁴⁹

Всі фактори, що впливають на якість життя, розіб'ємо на дві групи: об'єктивні і суб'єктивні. Сукупність об'єктивних факторів включає:

1. Матеріальну (фізичну) базу для існування людини. У неї входять: стан навколишнього середовища, матеріально-технічні умови праці, побут, організація дозвілля, отримання освіти, а також використовувані товари і послуги, в тому числі рівень розвитку охорони здоров'я.

2. Політичні умови існування людини, що включають його правову і соціальну захищеність, що надаються конституційні гарантії.

3. Економічні умови існування людини, що включають стан виробництва, ефективність економічних інститутів, стан енергетичних і сировинних запасів держави.

4. Моральну обстановку в суспільстві.

5. Можливість творчого самовираження, самореалізації особистості, свободу вибору виду соціальної діяльності, життєвої позиції, стилю мислення і поведінки, наявність права на власну думку.

Суб'єктивні індикатори якості життя:

---

⁴⁹ Еколого-психологічні чинники якості життя в умовах розвитку сучасного суспільства: колект. моногр./ [Ю.М. Швалб та ін.] ; за наук. ред. Ю.М. Швалба ; Нац.акад. пед. Наук України, Ін-т психології ім.Г.С. Костюка.-К [б.в.], 2013-207 ст.

6. Когнітивні фактори-оцінки задоволеності життям, загальної і по різних сферах.

7. Емоційні фактори сприйняття навколишніх умов життя, роботи і проведення часу індивіда.⁵⁰

Перераховані вище групи факторів необхідно деталізувати до рівня окремих показників. Зважаючи на обмеженість можливостей роботи виділимо найбільш важливі загальносистемні фактори. Саме, виділимо наступні п'ять груп (інтегральних властивостей) якості життя:

1. Якісний стан населення, інтегруючи такі його властивості, як здатність до відтворення (народжуваність, смертність, в тому числі дитяча захворюваність, інвалідність, очікувана тривалість життя, демографічні показники тощо), здатність утворювати і зберігати сім'ї (шлюб, розлучення), ступінь законо слухняності (частка громадян, притягнутих до кримінальної відповідальності, рівень корумпованості суспільства та схильності до корупції), рівень освіти і кваліфікації (частка населення, охопленого навчанням у відповідних вікових групах, досягнутий рівень освіти і т.д.), кількість осіб, повністю або частково випали із загального процесу розвитку суспільства (непрацездатних по інвалідності та хронічно хворих, немічних людей похилого віку та дітей з вродженими дефектами, ув'язнених і звільнених з місць ув'язнення, але не знайшли свого місця в суспільстві). Індивідуальні показники виходять з перерахованих вище, шляхом їх уточнення по різних групах і категоріях громадян, по регіонах і окремих територіях, за окремими характеристиками (віковим, освітнім, національно-етнічним).⁵¹

2. Економіка і добробут населення. Матеріальний аспект добробуту характеризують показники доходів, поточного споживання і заощаджень населення (величина доходів у реальному вираженні, їх розподіл за напрямками

⁵⁰ Вимірювання якості життя в Україні: аналіз. доп./ [Лібанов Е.М. та ін.] – Київ: [б.в.], 2013-48 ст.

⁵¹ Айвазян С.А. Емпіричний аналіз систематичних категорій якості життя населення/ С.А. Айвазян//Економіка і математичні методи 2003-№3-19-53 ст.

використання та різним соціально-економічним групам населення, структура споживчих витрат населення, наявність у домашніх господарствах споживчих товарів тривалого користування, накопичення майна і цінностей та ін), а також такі макроекономічні показники, як ВВП на душу населення, фактичне споживання домашніх господарств, індекс споживчих цін, структуру споживання, рівні безробіття і бідності.⁵²

3. Умови життя населення. Включає в себе характеристики, що охоплюють житлові умови, забезпеченість населення потужностями охорони здоров'я, освіти, культури, якість харчування, використання вільного і відпускнуго часу, сімейне життя, можливостей по реалізації індивідуальних інтересів і розвитку здібностей, соціальної та географічної мобільності і т. д.

4. Соціальна безпека (або якість соціальної сфери), що відображає умови праці, соціальне забезпечення і соціальний захист, фізичну і майнову безпеку. Зниження доступності і низька якість ряду соціальних послуг, що надаються населенню: зростає питома вага особистих платежів жителів в загальному обов'язі послуг охорони здоров'я та освіти, в житлово-комунальному господарстві. У житлово-комунальному господарстві зростаючий рівень зносу житлового фонду не покривається існуючим рівнем капітальних ремонтів і нового будівництва, високий моральний знос житла. Ринкова вартість житла настільки висока, що воно фактично недоступне значній частині населення. У сфері соціального захисту населення важливими показниками є розмір соціальних допомог; Кількість місць у стаціонарних закладах соціального обслуговування, рівень охоплення літніх громадян соціальним обслуговуванням, доступ інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури.⁵³

5. Якість навколишнього середовища, що акумулює дані про забруднення повітряного простору, води, про якість ґрунту, рівень біорізноманіття території і т.д. сюди ж можна віднести природно-кліматичні

---

⁵² Колесников Д.В. Удосконалення механізмів державного управління якістю життя: дис. канд. Наук з держ.упр.:25.00.02./Колесников Дмитро Васильович ; Донец.держ.ун-т упр.Донецьк.2012-208 ст.

⁵³ Неретина Е.А. Суб'єктивні індикатори якості життя в регіоні/ Е.А. Неретина, Т.А. Салимова, М.Ш.Салимов// Стандарти та якість.2004 №11 52-55 ст.

умови проживання, і перш за все, можливість, частота і специфіка формажорних ситуацій (повеней, землетрусів, ураганів та інших стихійних лих).

Відзначимо, що всі перераховані показники вимагають подальшої деталізації та уточнення їх змісту. Так, наприклад, характеризуючи якість життя, не можна обмежуватися оцінкою харчування по його поживної цінності (калорійність, вміст в грамах білків, жирів, вуглеводів, вітамінів). Необхідно також контролювати його регулярність, різноманітність, смакові властивості. Інший приклад, характеризуючи якість трудового життя, необхідно поряд з показниками зайнятості, безробіття, тривалості робочого дня, рівнем виробничого травматизму також оцінити відповідність інтересам працівників змісту і характеру праці, його інтенсивності, взаємин з колегами і в колективі.⁵⁴

Перерахуємо ще ряд факторів, які чинять негативний вплив на якість життя в регіонах.

1. Низький рівень диверсифікації економіки в багатьох регіонах; зокрема, домінування великих, як правило, ресурсних місто утворюючих підприємств, які в ході приватизації увійшли до складу фінансово-промислових груп і холдингів. Центри прийняття рішень (і часто центри прибутку) цих структур знаходяться за межами регіону, що ставить економіку області в залежність від політики фінансово-промислових груп. Крім цього, ціни на продукцію таких компаній знаходяться під сильним впливом кон'юнктури світового ринку та інших зовнішніх факторів, тобто. економічна ситуація в області сильно залежить від цін на світовому ринку сировини. Слабка диверсифікованість економіки обумовлює ризик нестійкості розвитку, падіння доходів бюджету і зростання безробіття, що повною мірою вже проявляється під впливом світової фінансово-економічної кризи.⁵⁵

---

⁵⁴ Рибак Г.І. Соціально-економічні засади підвищення якості життя населення регіонів України: автореф.дис. канд. екон. наук: 08.00.05 /Рибак Ганна Іванівна;Харків нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М.Бекетова. Харків. 2018—22 ст.

⁵⁵ Романова Н.В. Механізм управління якістю трудового життя: дис. канд. екон. наук: 08.09.01 / Романова Наталія Віталіївна; Донецький національний ун-т..Донецьк,2006-213 ст.

2. Недостатня, що не відповідає сучасним вимогам, інноваційна активність підприємств області. Дана проблема характерна для більшості українських регіонів. Перехід на інноваційний тип розвитку становить сутність стратегічного вибору України в концепції довгострокового соціально-економічного розвитку країни. Тому збереження в області низької інноваційної активності буде в перспективі означати не тільки погіршення її соціально-економічного становища, а й перехід в розряд регіонів, що гальмують інноваційний шлях розвитку країни.

3. Демографічна ситуація досить складна в багатьох регіонах. Незважаючи на позитивні тенденції останніх років, демографічна ситуація характеризується низкою серйозних проблем. За останні десятиліття через міграційний і природний убуток чисельність населення багатьох регіонів значимо зменшилася. Основним фактором скорочення чисельності населення був міграційний спад, причому в числі вибулих спостерігається зростання питомої ваги осіб працездатного віку. Одна з причин полягає в тому, що для багатьох регіонів купівельна спроможність доходів і заробітної плати по їх співвідношенню з прожитковим мінімумом Нижче середньої по Україні, що призводить до поступового переміщення найбільш активної частини населення регіонів в економічно більш вигідні регіони і центри (наприклад, в Київ, Харків, Львів та інші великі міста), загострюючи соціальні проблеми в цих регіонах.⁵⁶

4. Повільні темпи зростання продуктивності праці та інвестицій у відтворення капіталу.

5. Тенденція наростання ступеня фізичного і морального зносу основних фондів. Вирішення даної проблеми пов'язане із завданнями поліпшення інвестиційного клімату в регіонах для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій.

---

⁵⁶ Рубежанська В.О. Оцінка економічної активності населення в умовах функціонування національного ринку праці. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017 №14 103-107 ст.

Таким чином, як показав проведений вище аналіз, проблема забезпечення необхідного рівня якості життя досить складна і багатопланова, але в даний час її рішення є вкрай актуальним для забезпечення стабільного поступального розвитку регіонів.⁵⁷

На сучасному етапі державою вживаються різні заходи щодо підвищення рівня і якості життя населення в регіонах, що вже дає певні результати у вигляді підвищення добробуту населення і зниження рівня бідності.

При побудові програм підвищення рівня життя населення уряду необхідно спиратися саме на ті фактори, які впливають на рівень і якість життя населення. Таким чином підвищення рівня доходів, охорони здоров'я, створення умов для отримання освіти, регулювання екологічної обстановки і створення умов для реалізації людських потреб повинні бути пріоритетними напрямками, підвищення рівня і якості життя населення в регіоні, а отже і розвитку людського капіталу.⁵⁸

Отже, якість є головним чинником економічного розвитку країни, її соціального устрою. Розвиток науки, техніки і технологій надає людству принципово нові можливості в досягненні високого рівня якості продукції і послуг і поліпшення на цій основі матеріальних, соціальних і культурних умов життя людства, тобто підвищення якості життя. В даний час об'єктами управління повинні виступати не тільки матеріальні, соціальні, духовні, екологічні складові якості життя, а й економічні процеси різних видів економічної діяльності.

---

⁵⁷Савченко Н.В. Механізми формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики у сфері зайнятості населення України: дис. докт. держ. упр.:25.00.02.Харків, 2020-495 ст.

⁵⁸Смочко В.Ю. Соціально-економічні механізми підвищення якості життя населення регіону: автореф.дис. канд. екон. наук:08.00.07/ Смочко Валерія Юріївна; Приват.ВНЗ «Львів,2015-20 ст.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЧИННИКАМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

2.1. Основні показники соціально-економічного положення України

Якість життя населення України залежить від безлічі чинників, що включають в себе різні сторони соціально-економічного життя суспільства, країни. Одним з найбільш важливих чинників є рівень життя населення, що відбивається як в загальній економічній ситуації, так і в матеріальному становищі кожної сім'ї, суспільства. Розглядаючи такий важливий компонент матеріального добробуту, як соціально-економічна ситуація в цілому, необхідно відзначити, що Україна позиціонується як розвинена країна.

Структурні зміни національної економіки за впливом на вектори соціально-економічного розвитку суспільства набувають вирішального значення на фоні структурних макроекономічних диспропорцій у системі сучасних трансформацій в Україні. Складність системи національної економіки України полягає у тому, що поряд з необхідністю формування ефективного ринкового середовища потрібно спрямувати його в русло самоорганізації та саморозвитку національної економіки, яка має знайти своє місце в глобальних просторово-часових координатах.

Аналіз динаміки реального ВВП свідчить, що з 2008 до 2020 рр. (Див рис.2.1), його обсяг мав тенденцію до зниження, що характеризується втратою виробничих потужностей, логістичних і міжгалузевих зв'язків в економіці, обмеженням доступу до енергетичних ресурсів, девальвацією національної валюти. Варто також звернути увагу, що фактично усі створені товари і послуги використовуються на задоволення потреб суспільства за рахунок відмови від інвестицій у виробництво. Враховуючи сукупність проблем у національній економіці, такої частки валового нагромадження основного

капіталу недостатньо для здійснення структурних трансформацій, що не дозволяє реалізувати виробничу модель відтворення національної економіки.

У II кварталі 2021 року реальний ВВП повернувся до зростання на 5,4 відсотка р/р, після скорочення протягом п'яти кварталів поспіль. Відновлення економічного зростання було очікуваним з огляду на поступову адаптацію економічних суб'єктів до нових реалій, викликаних поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі - пандемія COVID-19), стійкі темпи зростання споживчого попиту та сприятливу кон'юнктуру на ключових для вітчизняного експорту товарних ринках, а також низький рівень статистичної бази порівняння. Поряд з тим, незважаючи на позитивні результати безпрецедентної компанії вакцинавання в світі та застосування розвинутими країнами інструментів підтримки економіки, все ще зберігається високий ступінь невизначеності щодо подальшого розвитку пандемії та її впливу на світову економіку.

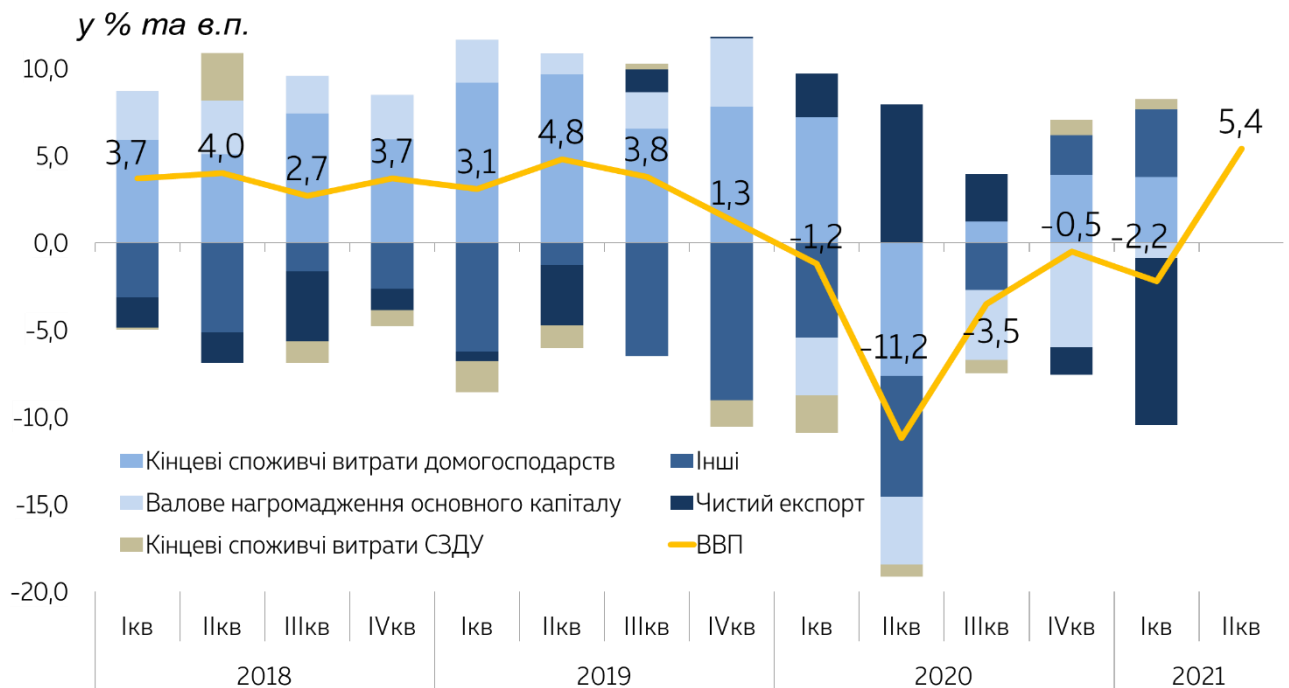

Рис.2.1 - Динаміка ВВП у 2018 – 2021 роках Джерело: Держстат, розрахунки Мінфіну⁵⁹; ⁶⁰

⁵⁹ Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2021 МінФін. URL: <https://index.minfin.cjm.ua/ua/ekonomy/gdp/>

⁶⁰ Держстат України. Основні показники соціально-економічного розвитку України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/mp/op-u/op0320.u.htm>

Основну підтримку економіці у II половині 2020 року та I кварталі 2021 року надавало кінцеве приватне споживання, яке мало найбільший додатній внесок у динаміку ВВП. Цьому сприяло продовження зростання середніх заробітних плат, як в номінальному (до 14 345 грн у липні 2021 року), так і в реальному вимірах (за останні 12 місяців на 10,2 відсотка відносно липня минулого року). Зростання заробітних плат підтримувалось підвищенням мінімальної заробітної плати з 1 січня 2021 року на 20 відсотків та конкуренцією на ринку праці внаслідок трудової міграції.

Одночасно, у I кварталі 2021 року спостерігалось і зростання безробіття до 10,5 відсотка до робочої сили у віці 15-70 років, що обумовлено нерівномірним відновленням роботи підприємств за окремими видами економічної діяльності, в першу чергу готельно-ресторанного бізнесу, адміністративного та допоміжного обслуговування (оренда, прокат, туристичні послуги) внаслідок впровадження жорстких карантинних обмежень в січні та березні-квітні 2021 року.

У реальному секторі економіки спостерігається поступове відновлення за основними видами економічної діяльності:

- пасажирообіг у січні – липні 2021 року зріс на 26,8 відсотка, а вантажообіг – на 1,6 відсотка у порівнянні до січня – липня 2020 року;
- оборот роздрібною торгівлі у січні – липні 2021 року зріс на 13 відсотків відповідно.

Незважаючи на більш пізній у 2021 році старт збиральної компанії у сільському господарстві, завдяки вищій урожайності зернових культур порівняно з минулим роком, сільськогосподарське виробництво у січні – липні 2021 року зросло на 2,5 відсотка порівняно із січнем – липнем 2020 року. При збільшенні виробництва у рослинництві (на 7 відсотків) було зафіксоване падіння у тваринництві (на 4,9 відсотка), яке демонструє

кумулятивне скорочення вже 1,5 року на фоні значного зростання витратності виробництва через подорожчання енергоресурсів та кормової бази в умовах неврожаю 2020 року.

Індекс будівельної продукції у січні-липні 2021 року залишився без змін (порівняно із аналогічним періодом 2020 року). Компоненти будівельної галузі продемонстрували різноспрямовану динаміку. Так, будівництво житлових будівель продемонструвало зростання на 19,9 відсотка, в той час, як будівництво нежитлових будівель та будівництво інженерних споруд скорочення – на 3,9 відсотка та 4,3 відсотка відповідно.

Зростання промислового виробництва за підсумками січня-липня 2021 року становило 1,8 відсотка і більшою мірою формувалось факторами загального покращення в економіці, такими як вплив високої кон'юнктури на зовнішніх ринках, поступового відновлення попиту на окрему продукцію на внутрішньому ринку.

Так, за підсумками січня-липня 2021 року добувна промисловість зросла на 1,8 відсотка завдяки надзвичайно сприятливій зовнішній кон'юктурі на ринку залізної руди (ціна на залізну руду China import Iron Ore Fines 62 Fe зросла на 33,9 відсотка у серпні 2021 року, а в окремі періоди 2021 року зростання ціни досягало 80 відсотків р/р). У підсумку це стало ключовим фактором зростання добування металевих руд на 6,3 відсотка. Разом з тим, добування кам'яного та бурого вугілля зросло на 9,4 відсотка в умовах низької статистичної бази порівняння минулого року, а у добуванні сирої нафти та природного газу – спостерігалось падіння на 3,9 відсотка через низький рівень капітальних вкладень впродовж тривалого періоду.

Виробництво у переробній промисловості зросло на 1,8 відсотка за рахунок майже всіх видів діяльності. Так, завдяки сприятливій кон'юктурі на світових товарних ринках (ціна Steel Billet Spot FOB Black Sea зросла близько 45 відсотків р/р, а в окремі періоди 2021 року більше ніж на 60 відсотків р/р) спостерігалось збільшення металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів на 7,4 відсотка. Також зростання

продемонстрували машинобудування - на 10,4 відсотка, виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції - на 12,4 відсотка, виробництво меблів, іншої продукції та ремонт і монтаж машин і устаткування – на 16,4 відсотка, виробництво виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність – на 9 відсотків в умовах продовження відновлення попиту з боку основних користувачів продукції галузей, пристосування до складних умов функціонування.

У той же час, негативна динаміка спостерігалась у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (падіння на 11,4 відсотка), що було обумовлено низькою сировинною базою з боку сільськогосподарського виробництва через неврожай 2020 року (в першу чергу соняшника та цукрових буряків).

У постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря спостерігалось зростання виробництва на 1,7 відсотка переважно внаслідок більшого споживання електроенергії промисловістю та транспортом на тлі економічного відновлення та дії ефекту низької статистичної бази порівняння.

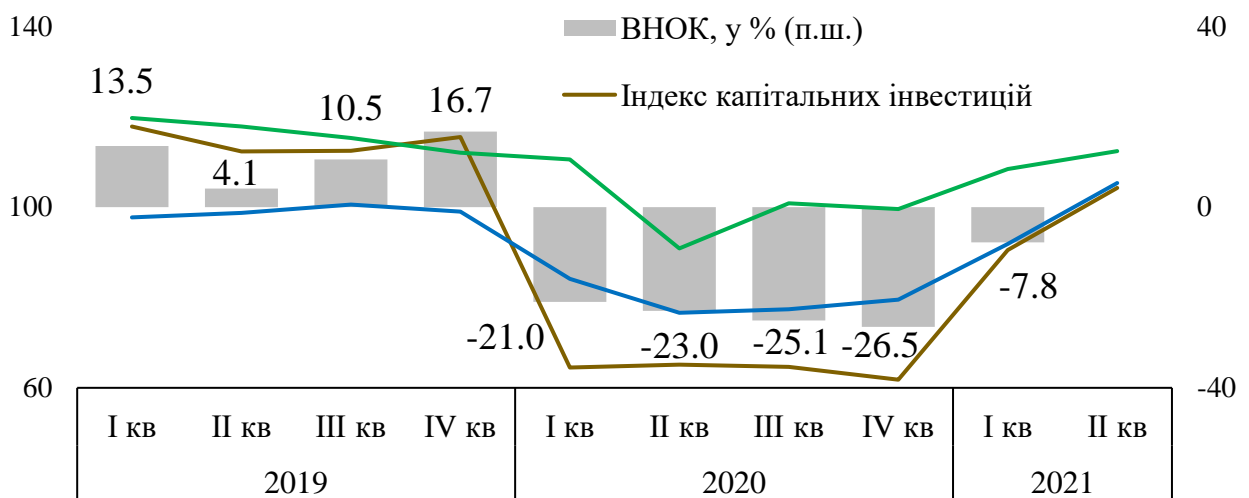

Рис.2.2 - Капітальні інвестиції у 2019 – 2021 роках Джерело: Держстат, НБУ^{61,62}

⁶¹ Держстат України. Основні показники соціально-економічного розвитку України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/tp/op-u/op0320.u.htm>

⁶² НБУ Макроекономічний та монетарний огляд. Вересень 2021 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/artikle/MM-2020-09.pdf?v=4

Протягом січня – червня 2021 року індекс капітальних інвестицій збільшився на 4,2 відсотка р/р завдяки фінансуванню проектів з модернізації та інфраструктурних проектів. Загалом інвестиції підприємств та організацій з початку 2021 року становили 191,1 млрд гривень (Див.рис. 2.2). Разом з цим, потреба в інвестиціях для забезпечення подальшого стійкого розвитку залишається високою. Так, частка інвестицій у ВВП в Україні все ще залишається меншою, ніж у країнах, які демонструють високі темпи розвитку, та меншою, ніж у східноєвропейських країнах – членах ЄС (за даними Держстату у 2020 році питома вага валового нагромадження основного капіталу у структурі ВВП в Україні становить 13 відсотків, тоді як, за даними Світового Банку, в Угорщині – 27,3 відсотка, в Ірландії – 29,9 відсотка, в Румунії – 24,6 відсотка, в Польщі – 17,1 відсотка).

Сприятлива кон'юнктура на зовнішніх сировинних ринках обумовила зростання вартісних обсягів експорту товарів за період січень – липень 2021 року на 33,5 відсотка р/р до 32,6 млрд дол. США. Зростання спостерігалось за усіма товарними групами експорту, а найвищі темпи були зафіксовані в експорті мінеральних продуктів – на 101,6 відсотка р/р (16,1 відсотка у загальній структурі експорту товарів), чорних та кольорових металів та виробів з них – на 65,7 відсотка (26 відсотків), деревини та виробів з неї – на 43 відсотки (4,3 відсотка), промислових виробів – на 31,9 відсотка р/р (1,6 відсотка) та продукції хімічної промисловості та пов'язаних з нею галузей – на 25,7 відсотка р/р (4,8 відсотка відповідно).

Також продовжується тенденція до зміни географічної структури українського експорту. Найбільшими торговельними партнерами для України є країни ЄС та Азії, на які сумарно приходиться 73 відсотки вітчизняного експорту. Так, у січні-липні 2021 року обсяг експорту товарів до країн ЄС зріс на 52,2 відсотка порівняно з аналогічним періодом 2020 року, а його питома вага становила 36,4 відсотка в загальному обсязі. Експорт товарів до країн Азії

за цей же період збільшився на 24 відсотки р/р, а питома вага країн Азії становить 36,6 відсотка.

Імпорт товарів за січень – липень 2021 року збільшився на 27,3 відсотка р/р до 35,4 млрд дол. США. Найбільшими темпами зростав імпорт машин, устаткування, транспортних засобів та приладів – на 31,8 відсотка р/р (33,2 відсотка у загальній структурі імпорту товарів), мінеральних продуктів – на 29,6 відсотка р/р (16,7 відсотка), імпорт хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – на 27,1 відсотка р/р (21,1 відсотка відповідно). Імпорт товарів із країн ЄС зріс на 23,8 відсотка р/р, а з країн Азії – на 27,4 відсотка р/р.

Унаслідок сприятливої кон'юнктури на світових товарних ринках додатне сальдо платіжного балансу за період січень – липень становило 791 млн дол. США.

На фоні додатного сальдо платіжного балансу ситуація на валютному ринку залишається стабільною. Обмінний курс гривні до долара США (в середньомісячному значенні) укріпився майже на 4,9 відсотка у серпні 2021 року порівняно з груднем 2020 року, а формування додатного сальдо платіжного балансу та надходження спеціальних прав запозичень (СПЗ) у межах загального розподілу від МВФ дозволило Національному Банку України збільшити обсяг міжнародних резервів до 31,6 млрд дол. США, що є максимальним значенням за останні 9 років (з квітня 2012 року). Обсяг міжнародних резервів покриває 4,4 місяця майбутнього імпорту.

Особливістю 2021 року стало прискорення інфляційної динаміки. Порівняно із серпнем минулого року зростання споживчих цін становило 10,2 відсотка, що є максимальним значенням з травня 2018 року. При цьому базова інфляція також продемонструвала прискорення до 7,2 відсотка. Така динаміка, в основному, зумовлена зростанням світових цін на продовольство та енергоресурси, що стимулює як безпосереднє підвищення цін на ці товари в Україні, так і підвищення виробничих витрат підприємств внаслідок зростання вартості сировини та енергії. Серед інших факторів, слід зазначити також реалізацію частини відкладеного під час жорстких карантинних обмежень

споживчого попиту та компенсацію понесених бізнесом під час обмежень збитків.

Ураховуючи баланс ризиків та посилення фундаментального інфляційного тиску впродовж поточного року Національний банк вже учетверо підвищив облікову ставку: 05.03.2021 – з 6 відсотків до 6,5 відсотка, 16.04.2021 – до 7,5 відсотка, 23.07.2021 – до 8 відсотків та з 10.09.2021 – до 8,5 відсотка.

Підвищення облікової ставки НБУ протягом 2021 року вплинуло на динаміку інших процентних ставок НБУ, зокрема процентні ставки за кредитами овернайт НБУ з початку 2021 року (станом на 10.09.2021 рік) зросли з 7 відсотків до 9,5 відсотків, а за депозитними сертифікатами НБУ з 5 відсотків до 7,5 відсотків. Враховуючи динаміку процентних ставок НБУ український індекс міжбанківських ставок овернайт (UONIA) протягом 2021 року також зріс з 5 відсотків (на початку 2021 року) до 7,25 відсотка (станом на 09.09.2021 рік).

Водночас, зростання основних процентних ставок не вплинуло на процентні ставки банків за новими гривневими депозитами, тоді як процентні ставки у гривні за новими кредитами з початку 2021 року незначно зросли (на 1,0 в.п.).

Відповідно до Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки, схваленого постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 № 586,⁶³ зростання реального ВВП за підсумками 2021 року очікується на рівні 4,1 відсотка, що дещо менше прогнозу, врахованого при розрахунках бюджету на 2021 рік (4,6 відсотка). Така ситуація була в основному спричинена не прогнозованим впровадженням у I кварталі 2021 року в Україні "локдауну" (з 8 по 24 січня включно), переходом до норм адаптивного карантину (лютий - перша декада березня), посиленням карантинних заходів в окремих регіонах наприкінці березня. В підсумку це

---

⁶³ Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 №586 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-2021-п#Text>

Таблиця 2.1 - Основні прогностні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2021 -2023 роки

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
		Прогноз		
Валовий внутрішній продукт: Номінальний (млрд грн)	3975,2	4505,9	5089,4	5689,7
% від попереднього року	95,2	104,6	104,3	104,7
Індекс споживчих цін: грудень до грудня попереднього року, %	105,9	107,3	106,2	106,1
Індекс цін виробників промислової продукції: грудень до грудня попереднього року, %	104,6	108,7	108,0	106,1
Обмінний курс гривні до долара США, грн/дол	27,0	29,1	29,3	29,5

Джерело:⁷⁰

Серед ключових змін, які можуть прямо або опосередковано вплинути на місцеві бюджети, варто виокремити наступні:

1. Прогнозний номінальний показник ВВП на 2021 рік становить 4 505,9 млрд грн, що на 13,1% більше за прогноз на попередній рік. Також очікується, що у 2021 році показник реального ВВП зросте на 4,6% (див. додаток А).

Водночас, Світовий банк у новому прогнозі (станом на червень 2021 року) залишив без змін свій попередній показник розвитку економіки України, який був оприлюднений навесні цього року (Fighting COVID-19). Прогноз передбачав, що у 2020 році реальний ВВП України зменшиться на 3,5 %, після чого у 2021 році очікується зростання на 3 %. Падіння світової економіки у

⁷⁰ Постанова КМУ від 29.07.2020 №671 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-n#Text>

2020 році Світовий банк оцінює в 5,2%, зростання у 2021 році очікується на рівні 4,2 %.

Також слід зауважити, що Національний банк України прогнозує на 2021 рік номінальний ВВП в обсязі 4 300 млрд грн, реальний – 4 %. Тобто, показники НБУ є дещо меншими від Урядового прогнозу.

ВВП є одним із ключових показників, за допомогою якого визначається рівень надходжень до державного та місцевих бюджетів. З початку реформи децентралізації та утворення об'єднаних територіальних громад частка доходів загального фонду місцевих бюджетів (без врахування трансфертів з державного бюджету) у ВВП поступово збільшувалася – із 6,15% у 2016 році до 6,92% за підсумками 2019 року (див. табл. 2.2).

Відповідно до прогнозних параметрів, за підсумками 2020 року частка доходів місцевих бюджетів у ВВП становить 7,3 %, план доходів загального фонду місцевих бюджетів на 2020 рік затверджений в обсязі 291,7 млрд грн, прогноз ВВП – 4 985,5 млрд грн).

Слід зазначити, що на даний момент плановий показник доходів місцевих бюджетів на 2020 рік є лише на 6 % більшим від фактичних надходжень за 2019 рік (на 0,8% нижчий за рівень прогнозованої інфляції).

Таблиця 2.2 - Співвідношення доходів місцевих бюджетів загального фонду до ВВП України

Рік	Доходи загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів), млн грн	ВВП, млн грн	Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП%
2014	80 230,1	1 586 915	5,06%
2015	101 574,7	1 988 544	5,11%
2016	146 648,3	2 385 367	6,15%
2017	192 671,5	2 983 882	6,46%
2018	234 105,1	3 560 596	6,57%
2019	275 169,8	3 974 564	6,92%
2020	291 745,3	3 985 500	7,32%

Джерело: за даними Мінфіну⁷¹

2. На кінець 2021 року задекларований Урядом показник інфляції становить 7,3%, а середньорічний показник інфляції у 2021 році прогнозується на рівні 8,1%. Слід зазначити, що на кінець 2020 року очікується інфляція на рівні 11,6% (згідно з постановою КМУ від 29.03.2020 № 253). Світовий банк прогнозує, що рівень інфляції в Україні в 2021 році становитиме 5 %. Одночасно з цим, НБУ очікує інфляцію на рівні 5,5% на кінець 2021 року, а середньорічний показник – 5,8%.(Див табл. 2.3)

⁷¹ Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2021 МінФін. URL: <https://index.minfin.cjm.ua/ua/economy/gdp/>

Таблиця 2.3 - Дані щодо прогнозу індексу споживчих цін України на 2021 рік, розраховані вітчизняними та міжнародними інституціями

	КМУ	НБУ	МВФ	Світовий банк
Середньорічний індекс споживчих цін, %	8,1	5,8	7,2	5,0

Джерело: ^{72,73,74}

3. Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців у 2021 році очікується на рівні 1 417 млрд грн, що на 14,7% більше за прогнозний обсяг у 2020 році.

У структурі доходів місцевих бюджетів у 2020 році найбільшу питому вагу займає податок на доходи фізичних осіб (60,2%) від загальної суми доходів загального фонду місцевих бюджетів (або 165,5 млрд грн). Фонд оплати праці безпосередньо впливає на надходження ПДФО, тому прогноз відповідного показника є вкрай важливим для планування державного та місцевих бюджетів.

4. Прогнозний показник середньомісячної заробітної плати становить 13 632 грн, що на 2 926 грн або на 27,3 % більше за показник, визначений Урядом на 2020 рік (МВФ на 2021 рік прогнозує номінальне збільшення середньомісячної зарплати в Україні лише на 11,4%, НБУ – на 14,4%).

⁷² Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2021 МінФін. URL: <https://index.minfin.cjm.ua/ua/economy/gdp/>

⁷³ НБУ Макроекономічний та монетарний огляд. Вересень 2021 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/artikle/MM-2020-09.pdf?v=4

⁷⁴ Постанова КМУ від 29.07.2020 №671 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-n#Text>

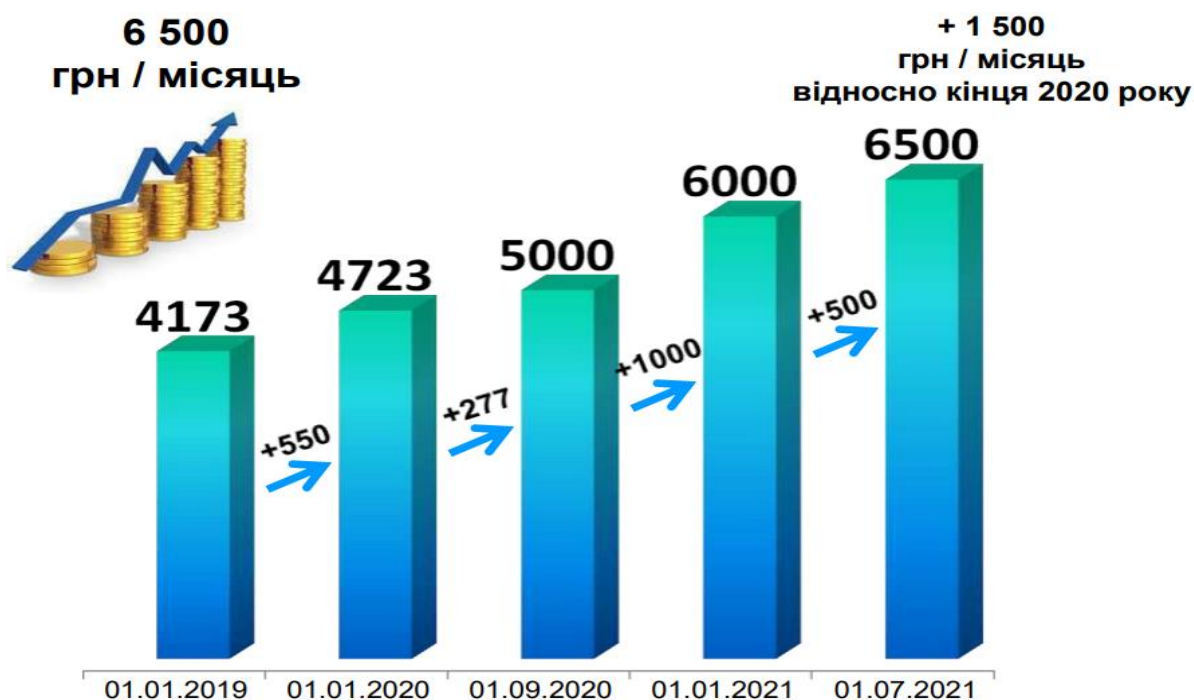

Рис.2.3 Динаміка мінімальної зарплати

Джерело: Держстат, НБУ^{75,76}

Очікується, що реальна заробітна плата (номінальна зарплата з урахуванням індексу споживчих цін) у 2021 році зросте на 12,1% (або на 17,4% - відсоткові пункти (абсолютне відхилення показників, визначених у відсотках)), тоді як за підсумками 2020 року очікується падіння реальної зарплати на 4,5% відносно 2019 року. НБУ прогнозує зростання реальної заробітної плати на 8,1%.

5. Очікуваний рівень безробіття у 2021 році, за оцінками Уряду становитиме 9,2%, МВФ прогнозує, що рівень безробіття в Україні на кінець 2021 року досягне 12%, а в НБУ цей показник становитиме 9%.

В Україні залишаються невирішені проблеми. Це відносний низький рівень реальних грошових доходів і реальної заробітної плати. Боротьба з бідністю є найважливішим пріоритетом соціальної політики України.

⁷⁵ Держстат України. Основні показники соціально-економічного розвитку України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/np/op-u/op0320.u.htm>

⁷⁶ НБУ Макроекономічний та монетарний огляд. Вересень 2021 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/artikle/MM-2020-09.pdf?v=4

Таким чином, неможливо не виділити, те, що економічне зростання і підвищення народного добробуту — взаємопов'язані та важливі складові чинники України. Формування соціально - благополучного суспільства можливо досягти високим та стабільним економічним розвитком. Сукупність невирішених питань розвитку ринкових відносин із збільшенням уваги до соціальних проблем створює необхідні передумови для економічного розвитку, стабільного становища людини впродовж усієї трудової діяльності й після її завершення..

Отже, проведені дослідження дозволило виявити основні соціально-економічні чинники формування та розвитку країни, а саме такі: рівні ВВП та економічної стабільності, рівень інфляції, рівень та структура доходів і витрат населення, кон'юнктура ринку робочої сили, умови праці, доступність і стан освіти й інших соціально-культурних благ. Аналіз цих факторів став основою для ідентифікації низки проблем, вирішення яких неможливе без вдосконалення державної політики щодо регулювання соціальної сфери. Саме інституціональне регулювання соціальної сфери є одним із найважливіших напрямів державного управління, основним завданням якого є формування захисту, насамперед, від безробіття, забезпечення допомоги для непрацевдатних та найбільш вразливих прошарків населення, поєднання страхової та державної систем соціального захисту, розвиток системи освіти та інших галузей соціальної сфери.

2.2. Статистичний аналіз рівня і якості життя населення України

Рівень і якість життя є однією з найважливіших соціально-економічних категорій, яка характеризує добробут населення країни. Для підвищення якості та рівня життя населення необхідно вирішення цілого комплексу різних проблем як економічного, так і соціального характеру. Основними з них є: збереження політичної стабільності в суспільстві, подальше зростання виробництва, зниження цін, підвищення заробітної плати, вдосконалення системи соціального забезпечення. За даними служби державної статистики України, важливим показником, що характеризує рівень життя, є чисельність населення.

Динаміка зміни чисельності населення України ілюструється наведеним нижче графіком. 2.4

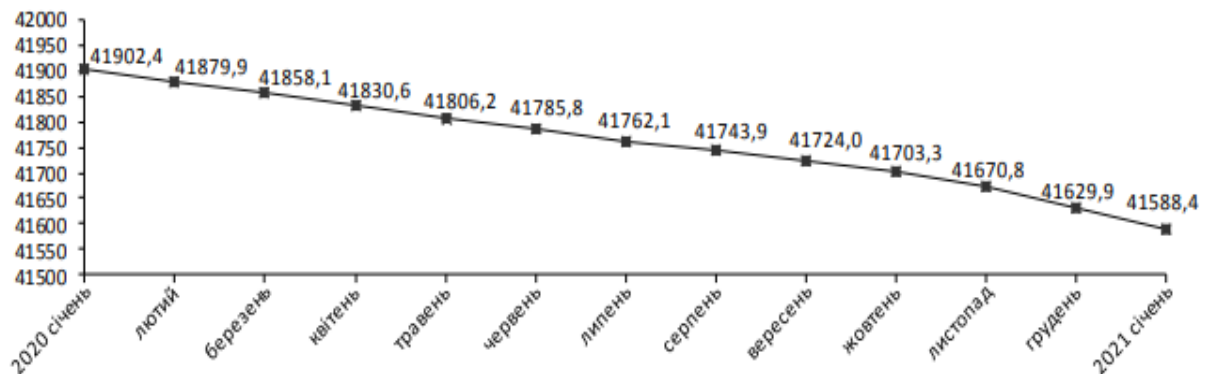

Рис.2.4 - Динаміка чисельності населення Джерело: МінФін.⁷⁷

Чисельність населення становить понад 41,4 мільйона чоловік. На даний момент 13,7% всіх жителів – люди у віці до 15 років, 70,8% – від 15 до 64 років, решта 15,5% людей у віці 65 років і старше. Вікова піраміда має регресивний (спадний) тип. Через невисокі показники смертності та народжуваності збільшується тривалість життя, що є головною причиною старіння населення.

⁷⁷ МінФін . Динаміка чисельності населення URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2021/>

Чисельність населення в порівнянні з іншими країнами світу важко оцінити в абсолютних величинах. Якщо проводити порівняльний аналіз серед всіх країн світу (їх кількість 226), то за показником рівня народжуваності Україна займає 186 місце. Це дуже низький показник, але поки в країні на 2000 жителів народжується 21 дитина або, якщо приводити сухі цифри, то 10,5 на 1000 жителів

Основні демографічні показники розглянемо в таблиці 2.4

Таблиця 2.4 - Основні демографічні показники

Показники	2020	2019
Чисельність наявного населення (за оцінкою) на кінець року	41588354	41902416
Середня чисельність наявного населення	41745385	42027809
Чисельність постійного населення (за оцінкою) на кінець року	41418717	41732779
Середня чисельність постійного населення	41575748	41858172
Загальний приріст, скорочення населення (-)	-314062	-250785
Природний приріст, скорочення населення (-)	-323378	-272297
Кількість живонароджених	293457	308817
Кількість померлих	616835	581114
з них дітей у віці до 1 року	1988	2189
Міграційний приріст, скорочення населення (-)	9316	21512

Отже, як ми бачимо кількість населення України 2021 за розрахунками Державної служби статистики зменшиться на 154 562 осіб. В кінці року кількість наблизиться до показника 42 307 656 громадян. Новий рік ознаменується народженням 458 167 дітей і за даними статистики помре 649

247 особи. Міграційні процеси продовжують впливати на демографічну ситуацію в країні. Проте показник іммігрантів перевищить показник осіб, які залишили країну.

Загальний коефіцієнт демографічного навантаження розраховується як відношення залежної частини населення до працездатної або продуктивної частини населення.

Для України Коефіцієнт загальної демографічної навантаження дорівнює 41.2 %.

Значення в 41.2 % – відносно низька. Воно показує, що чисельність працездатного населення більш ніж у два рази перевищує чисельність населення непрацездатного віку. Таке ставлення створює відносно низьку соціальну навантаження для суспільства.

Коефіцієнт пенсійного навантаження розраховується як відношення чисельності населення вище працездатного віку до чисельності працездатного населення.

Коефіцієнт пенсійного навантаження в Україні складає 21.8 %.

Очікувана тривалість життя-це один з найбільш важливих демографічних показників. Він показує середню кількість років майбутнього життя людини. Тобто кількість років, яке теоретично може прожити людина, за умови, що поточні показники народжуваності і смертності будуть залишатися незмінними протягом усього життя людини. Як правило, під “очікуваною тривалістю життя” розуміють очікувану тривалість життя при народженні, тобто у віці 0 років.

Середня очікувана тривалість життя при народженні (для обох статей) на Україні становить 68.6 років (року).

Це нижче середньої очікуваної тривалості життя у світі, що знаходиться на рівні близько 71 року (за даними відділу народонаселення Департаменту ООН з економічних і соціальних питань).

Середня очікувана тривалість життя чоловіків при народженні – 62.8 років (року).

Середня очікувана тривалість життя жінок при народженні – 74.8 років (року).

Отже демографічні показники, які характеризують населення країни не є позитивними. Для покращення ситуації необхідні рішучі дії, свіжі ідеї щодо покращення рівня життя.

На фоні ситуації з негативним приростом населення існує проблема зайнятості населення України в 2021 році. Ринок праці – це складна система, яка знаходиться під впливом багатьох факторів і розвивається сьогодні за принципами ринкових відносин. Показники кількості і зайнятості населення знаходяться у взаємному зв'язку. Зайнятість молоді – це соціально-економічне зростання, підвищення рівня життя і як наслідок підвищення народжуваності та збільшення тривалості життя.

Сьогоднішній рівень безробіття серед молоді – це шлях до демократичної кризи. Це реальна загроза суспільству. Актуальними сьогодні є дослідження і розвиток ринку праці.

За даними Державної служби статистики України, кількість зайнятого населення у віці 15-70 років в середньому за I півріччя 2021 року становила 15,6 млн осіб (у I півріччі 2020 року – 16,1 млн осіб). Рівень зайнятості населення становив 55,6% (у I півріччі 2020 року – 56,7%) (Див.Рис.2.5).

Зокрема, серед жінок рівень зайнятості становив 50,4%, серед чоловіків - 61,4%; серед мешканців міської місцевості 56,5% та 53,6% серед мешканців сільської місцевості. Найвищий рівень зайнятості спостерігався серед громадян у віці 40-49 років (77,0%), а найнижчий – серед осіб у віці 60- 70 років (12,8%) та молоді віком 15-24 роки (25,2%). Низький рівень зайнятості молоді обумовлений тим, що значна кількість осіб у цьому віці навчається та не входить до складу робочої сили. При цьому, спостерігається позитивна ситуація щодо зростання зайнятості населення у II кварталі, як у порівнянні з I кварталом 2021 року, так і у порівнянні з II кварталом 2020 року. Так, у II кварталі 2021 року у порівнянні з I кварталом 2021 року, кількість зайнятого

населення збільшилася на 322,2 тис. осіб та становила 15,8 млн. осіб, а рівень зайнятості зріс з 55,0 % до 56,2%.

Рис.2.5 - Зайняте та безробітне населення України

Джерело: Державний центр зайнятості.⁷⁸

Кількість безробітного населення у віці 15-70 років в середньому за I півріччя 2021 року становила 1,7 млн осіб (у I півріччі 2020 року - 1,6 млн осіб). (Див Рис.2.6)

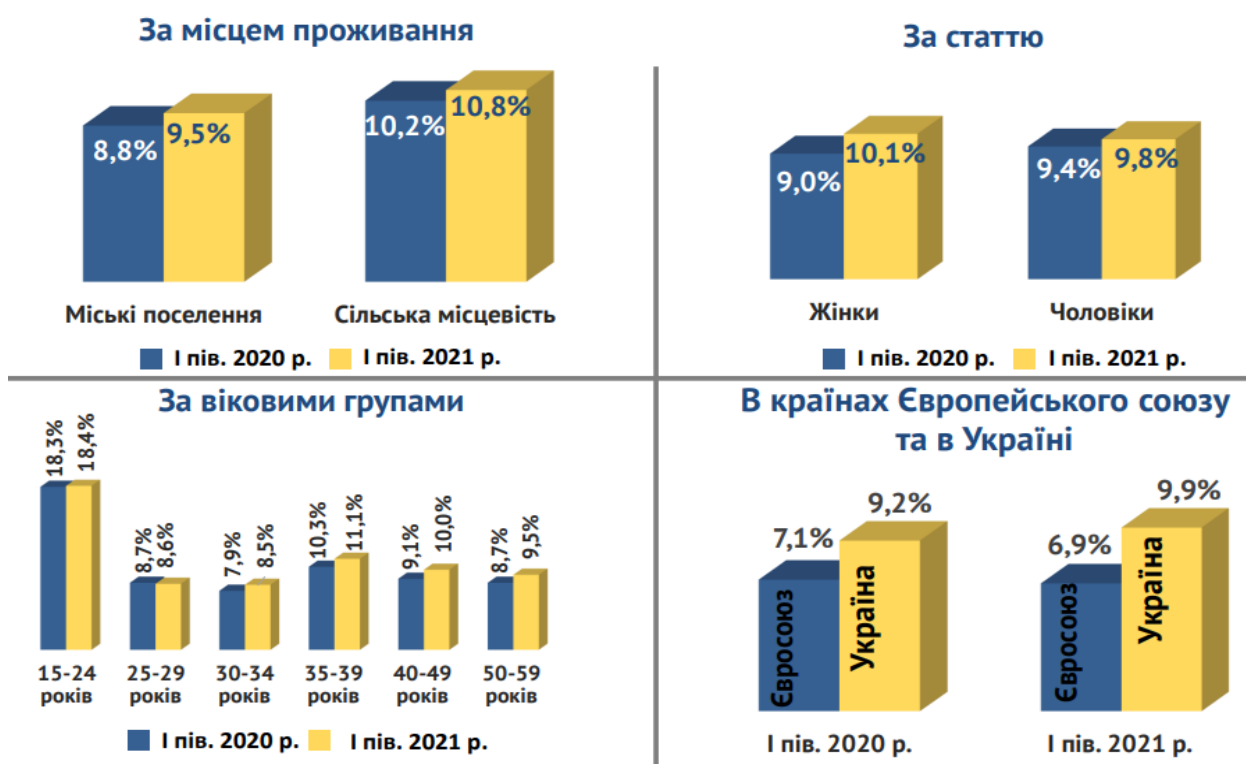

Рис.2.6 Рівень безробіття населення України Джерело: Державний центр зайнятості⁷⁹

⁷⁸ Державний цент зайнятості. Аналітична та статистична інформація URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/all>

⁷⁹ Там само

Як видно з Рис.2.6 рівень безробіття населення становив 9,9% робочої сили (у I півріччі 2020 року – 9,2%). Рівень безробіття серед жінок становив 10,1%, та 9,8% серед чоловіків; серед мешканців міської місцевості 9,5% та 10,8% серед мешканців сільської місцевості. Найвищий рівень безробіття спостерігався серед молоді у віці до 25 років – 18,4% , найнижчий – серед громадян у віці 30-34 роки – 8,5%. Спостерігається позитивна тенденція щодо скорочення безробіття у II кварталі 2021 року, як у порівнянні з I кварталом 2021 року, так і у порівнянні з II кварталом 2020 року. Так, у II кварталі 2021 року у порівнянні з I кварталом 2021 року, кількість безробітного населення скоротилася на 186,5 тис. осіб та становила 1,6 млн. осіб, а рівень безробіття скоротився з 10,5 % до 9,3%.

Середній розмір заробітної плати штатних працівників в Україні у серпні 2021 року, порівняно з відповідним місяцем минулого року, зріс на 22% та становив 14,0 тис. гривень.

При цьому, існують суттєві регіональні диспропорції в оплаті праці. Заробітну плату у розмірі вищому за середній по країні отримували лише працівники у м. Києві (20,4 тис. грн), Донецькій (14,8 тис. грн) та Київській (14,2 тис. грн) областях.

Серед видів економічної діяльності, найвищою заробітна плата була в авіаційному транспорті (31 тис. грн.), у сфері інформації та телекомунікацій (25 тис. грн), у фінансовій та страховій діяльності (24 тис. грн.), у держаному управлінні та обороні (21 тис. грн), у професійній, науковій та технічній діяльності (19 тис. грн). Найнижчою – у поштовій та кур'єрській діяльності (8 тис. грн) та у тимчасовому розміщенні й організації харчування (10 тис. грн). За видами промислової діяльності найвища заробітна плата пропонувалася у виробництві основних фармацевтичних продуктів і препаратів (25 тис. грн), у добувній промисловості (19 тис. грн), у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (19 тис. грн), у металургійному виробництві (18 тис. грн), а найнижчою – у текстильному виробництві, виробництві одягу,

виробів зі шкіри та інших матеріалів (9 тис. грн). У середньому по промисловості заробітна плата становила 15 тис. грн.

Доходи населення у I кварталі 2021р. становили 983,6 млрд.грн, витрати – 1067,0 млрд.грн, зменшення заощаджень – 83,4 млрд.грн. Наявний дохід у розрахунку на одну особу становив 18010 грн.

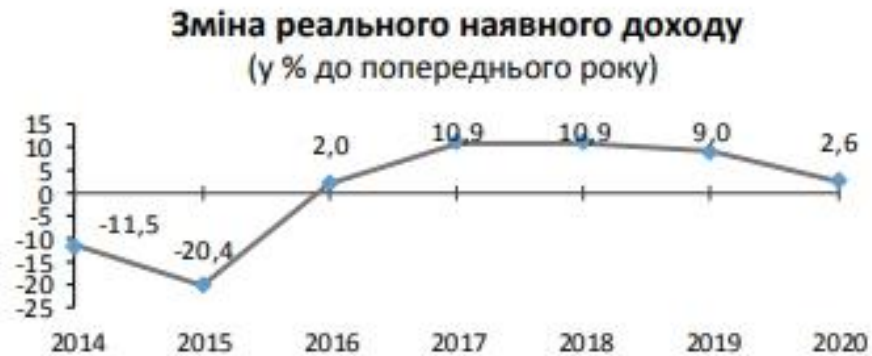

Рис.2.7 - Зміна реального наявного доходу (у % до відповідного кварталу попереднього року)

Джерело: Державна служба статистики України⁸⁰

Як видно з Рис.2.7, реальні наявні доходи українців у 2020 році зросли на 2,6%. Зростання доходів стало мінімальним з 2016 року.

За даними Держстату, реальні доходи українців різко впали в 2014 році - на 11,5% і в 2015 році-на 20,4%.

Потім зростання доходів відновилося - в 2016 році - 2,0%, в 2017 році - на 10,9%, в 2018 році - на 10,9%, в 2019 році - на 9,0%.

Раніше Державна служба статистики України оприлюднила дані про кінцеві споживчих витратах домогосподарств за цілями за 2021 рік. Витрати склали 873488 млрд гривень, що на 1,6% більше, ніж у 2019 році. (Див. Табл. 2.5)

⁸⁰ Державна служба статистики. Доходи населення URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ//operativ2021/gdn/arh_dvn/gdn2021_u.html

Як видно з табл. 2.5, найбільшою статтею витрат за 2021 рік були «Продукти харчування та безалкогольні напої» - 41,4%.

Витрати домашніх господарств за статтею «Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива» становлять 13,7%.

Таблиця 2.5 - Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств за цілями у 2021 році

	У фактичних цінах		У постійних цінах 2016 року, відсотків до відповідного кварталу попереднього року %	
	млн.грн	відсотків до підсумку	зміна обсягу	зміна дефлятора
Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств	873488	100,0	17,4	14,8
Продукти харчування та безалкогольні напої	361978	41,4	10,0	19,0
Алкогольні напої, тютюнові вироби та наркотики	68409	7,8	26,3	9,6
Одяг і взуття	36828	4,2	29,8	-0,8
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	120778	13,7	0,5	34,7
Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	32212	3,8	21,5	3,0
Охорона здоров'я	53073	6,1	18,1	7,1
Транспорт	80825	9,3	44,0	11,7
Зв'язок	23451	2,7	22,6	5,2
Відпочинок і культура	29810	3,4	58,7	2,9
Освіта	9027	1,1	19,3	14,6
Ресторани та готелі	22876	2,6	28,4	5,2
Різні товари та послуги	34221	3,9	22,2	6,1

Далі йдуть «Транспорт» - 9,3 %, «Алкогольні напої, тютюнові вироби та наркотики» - 7,8%.

Крім того, на «охорону Здоров'я» українці витрачають 6,1%, на «Одяг і взуття» - 4,2%, на «Предмети домашнього вжитку, побутову техніку та поточне утримання житла» - 3,8%, на «Відпочинок і культуру» - 3,4%, на «Зв'язок» - 2,7%, на «Ресторани та готелі» - 2,6%, на «Освіту» - 1,1%, «Різні товари та послуги» - 3,9%.

Не менш важливим є показник прожиткового мінімуму, оскільки він є базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються Державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального господарства, побутових, соціально-культурних послуг, охорони здоров'я та освіти. Розмір прожиткового мінімуму також використовується для загальної оцінки рівня життя в Україні.

На жаль, в нашій країні цей показник значно занижений, так як:

1) компоненти набору продуктів харчування, непродовольчих товарів, на основі яких розраховується прожитковий мінімум, не змінюються відповідно до змін споживчого попиту та реальної структури сукупних витрат населення; таким чином, до структури витрат не входять витрати на мобільний зв'язок, на послуги системи охорони здоров'я, культури та освіти, зокрема Дошкільні заклади, витрати на відпочинок, сімейні та інвестиційні компоненти тощо.;

2) умови споживання непродовольчих товарів, особливо тривалого використання, вимагають перегляду в бік скорочення;

3) у структуру прожиткового мінімуму не входить податок на доходи фізичних осіб, який повинен бути включений відповідно до роз'яснення Конституційного Суду України; таким чином, якщо ви подивитеся на структуру встановленого прожиткового мінімуму, то побачите, що передбачається, що вся сума буде витрачена або на харчування, або на послуги, тобто фактично вона повинна бути отримана на руки (розрахунковий

рахунок); фактично людина, яка отримує мінімальну заробітну плату, рівну прожитковому мінімуму, отримує на 15% менше тільки тому, що податок на доходи фізичних осіб не входить в структуру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Крім того, вартість життя занижена через те, що вартість продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг змінюється протягом року через зростання цін. Відповідно до статті 5 Закону України "Про прожитковий мінімум" Міністерство соціальної політики має відстежувати ці тенденції. Крім того, він повинен щомісяця публікувати фактичну суму прожиткового мінімуму.

Єдиного розміру виплат не існує. Мінімальна сума прожиткового мінімуму розраховується окремо в залежності від категорії громадян: Працездатні громадяни. Особи, які втратили працездатність. Діти до 6 років. Діти від 6 до 18 років.

Прожитковий мінімум для дорослих. Дорослими громадянами визнаються працездатні і непрацездатні особи у віці від 18 років. Розмір прожиткового мінімуму для дорослих залежить від категорії громадянина.

Для працездатних. Працездатними громадянами визнаються особи, які не досягли встановленого законом пенсійного віку. Для жінок вихід на пенсію здійснюється в 59 років 6 місяців і в 60 років для чоловіків.

Розмір прожиткового мінімуму в Україні на 2021 рік для даної категорії громадян визначено за періодами:

З 1 січня по 30 червня 2021 – 2270 грн.

З 1 липня по 30 листопада 2021 року-2379 грн.

З 1 по 31 грудня 2021 року – 2481 грн.

Для осіб, які втратили працездатність. До непрацездатних осіб належать: Особи, які досягли пенсії через вік. Громадяни, які мають право на пільгову пенсію. Люди з обмеженими можливостями, визнані непрацюючими. Розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, становить:

З 1 по 30 червня 2021 року – 1769 грн.

З 1 липня по 30 листопада 2021 року – 1954 грн.

З 1 по 31 грудня 2021 року – 1934 грн.

Прожитковий мінімум для дитини. Для дітей прожитковий мінімум використовується при розрахунку виплат малозабезпеченим сім'ям. Розмір допомоги залежить від віку дитини. Для дітей до 6 років:

З 1 по 30 червня 2021 року – 1921 грн.

З 1 липня по 30 листопада 2021 – 2013 грн.

З 1 по 31 грудня – 2100 грн.

Для дітей від 6 до 18 років

З 1 по 30 червня 2021 року – 2395 грн.

З 1 липня по 30 листопада – 2510 грн.

З 1 по 31 грудня 2021 – 2618 грн.

Сума прожиткового мінімуму в Україні в період 2021 року поступово збільшується кілька разів на рік. Розмір встановлюється виходячи із запланованого бюджету, який визначається на кожен початок року. У таблиці 2.6 відображена динаміка прожиткового мінімуму України по роках.

Таблиця 2.6 - Динаміка прожиткового мінімуму України 2015-2021

рр.⁸¹

Період	Діти до 6 років (грн.)	Діти від 6 до 18 років (грн.)	Працездатні громадяни (грн.)	Громадяни, які втратили працездатність (грн.)
з 01.12.2021	2100	2618	2481	1934
з 01.12.2020	1921	2395	2270	1769
з 01.12.2019	1779	2218	2102	1638
з 01.12.2018	1626	2027	1921	1497
з 01.12.2017	1492	1860	1762	1373
з 01.12.2016	1355	1689	1600	1247
з 01.12.2015	1167	1455	1378	1074

⁸¹ МінФін . Прожитковий мінімум в Україні 2021 URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wegemin/>

Як бачимо з табл. 2.6, з 01.12.2015 року до 01.12.2021 року прожитковий мінімум зріс на 860 грн., проте не слід забувати, що це зростання у гривневому еквіваленті, якщо ж говорити про доларовий еквівалент, ситуація складається кардинально по-іншому. Якщо порівняти прожитковий мінімум у доларовому еквіваленті, то можна побачити, що на кінець 2021 року він становить лише 34,5% від розміру прожиткового мінімуму 2015 року, тобто зменшився майже у 3 рази.

На нашу думку, причинами зниження рівня життя населення в Україні (в першу чергу, рівня доходів) є: – знецінення національної валюти (у зв'язку з тим, що Україна є імпортом залежною державою, ціни на імпортовані та імпортозалежні товари (електронна та побутова техніка, одяг, ліки, газ тощо) значно зросли; – втрата заощаджень через кризу в банківській системі України або їх значне знецінення; - заморожування соціальних стандартів; - збільшення комунальних платежів, подорожчання всіх без винятку товарів і послуг (як імпортованих, так і вітчизняного виробництва); - відсутність адекватної індексації доходів; – введення оподаткування та обмежень на розмір пенсій; – введення оподаткування нерухомості та заощаджень; – збройний конфлікт на сході країни.

Таким чином, якість життя є однією з найважливіших соціально-економічних категорій, яка характеризує добробут населення країни. Підвищення якості життя населення є головною метою будь-якого прогресивного суспільства. Держава зобов'язана створювати сприятливі умови для довгого, безпечного, здорового і благополучного життя людей, забезпечуючи тим самим економічне зростання, соціальну стабільність в суспільстві і, як наслідок, сприятливу динаміку чисельності населення.

Таким чином, можна зробити висновок, що якість життя має найбільший вплив матеріальний добробут – рівень доходів, пенсій, зайнятість населення, число підприємств в області, що надають робочі місця. З економічної точки зору такий зв'язок очевидний-зайняте населення має великі доходи, тому може дозволити собі краще харчування, відпочинок, медичне обслуговування та

умови життя. Аналогічне пояснення і для непрацездатного населення, яке отримує соціальні пенсії. Необхідно оздоровлення економіки, підвищення рівня реальної заробітної плати, яка повинна з'явитися стимулом зростання продуктивності праці, економічної активності населення регіону. Це призведе до зростання податкових відрахувань і, таким чином, збільшення дохідної частини бюджету. Отже, для підвищення якості та рівня життя населення необхідне вирішення цілого комплексу різних проблем як економічного, так і соціального характеру. Основними з них є: збереження політичної стабільності в суспільстві, подальше зростання виробництва, зниження цін, підвищення заробітної плати, вдосконалення системи соціального забезпечення.

2.3. Дослідження чинників формування соціального середовища як складової рівня життя населення

У постійно мінливих економічних умовах виникає необхідність переосмислення основних підходів до розуміння того, що є дійсно важливим для окремої людини. Пріоритети зміщуються з позицій суспільства споживання і максимізації матеріальних благ до формування комфортного середовища проживання і оптимального співвідношення часу відпочинку і праці. Сучасне суспільство все більше замислюється над необхідністю забезпечення спокійного, але зручного існування і обмеження кількості споживання з позиції накопичення об'єктів матеріального виробництва.

В останні роки підтвердженням зазначеної тенденції є розширення сфери послуг або так званої сервісизації економіки. При цьому необхідно робити аналіз тих факторів, які реально визначають рівень життя населення і якість умов існування. Люди протягом усього життя постійно піддаються впливу факторів навколишнього середовища. Вони всі, і біологічні фактори в тому числі, впливають на тривалість життя людини і його життєдіяльність.

За даними фахівців, різні фактори, що впливають на стан здоров'я населення, оцінюються за чотирма напрямками: спосіб життя — 49-53% (куріння, вживання алкоголю, незбалансоване харчування, шкідливі умови праці, стресові ситуації), генетика (біологія) людини — 18-22% (схильність до спадкових хвороб і фізико-біологічні дані людини), зовнішнє середовище — 17-20% і охорона здоров'я — 8-10%.⁸²

З наведених даних видно, що в першу чергу на стані здоров'я відбивається спосіб життя. Друге місце займає стан середовища життєдіяльності людини.

---

⁸² Дранко Г.М.. Аналіз рівня життя населення України [Текст] /Г.М. Дранко, Ю.О. Ольвінська // Статистика- інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. Випуск 2- Одеса, ОНЕУ-2016 123-128 ст.

Організм людини постійно оптимізує функціонування всіх своїх систем у відповідь на агресивний стан навколишнього середовища. У всіх людей існує певна фізіологічна межа витривалості по відношенню до будь-якого фактору середовища, а за кордоном межі ці фактори будуть носити негативний характер на здоров'я людини.

Якість здоров'я і його інтегральне вираження-очікувана тривалість життя залежать від різних факторів, в тому числі від соціально-економічних. У всіх європейських країнах чітко простежується зв'язок між станом здоров'я, рівнем доходів, житловими умовами, освітою і тривалістю життя.

В ході проведеного в 198 країнах дослідження встановлено чіткий взаємозв'язок між показниками якості здоров'я і ВВП на душу населення з урахуванням паритету купівельної спроможності. Тривалість життя також пов'язана з величиною прожиткового мінімуму.

Даний показник встановлюється законом в кожному регіоні, і його розмір залежить від ціни на продовольчі та непродовольчі товари щоденного попиту. Вплив прожиткового мінімуму досить істотно, так як кількість людей, що живуть нижче цього показника в різних регіонах країни, коливається від 20 - 35%, а в деяких регіонах воно досягає 50% і більше.⁸³

Істотний вплив на здоров'я і тривалість життя населення надає ефективність роботи промислових і сільськогосподарських підприємств. Кореляційний зв'язок між очікуваною тривалістю життя і питомою вагою збиткових підприємств як своєрідний індикатор стану економіки регіону переконливо показує залежність громадського здоров'я від економічних умов.

Безсумнівно, на здоров'я і тривалість життя крім вищевикладених впливають також різноманітні природні фактори, благоустрій житлових приміщень, освіту, щільність доріг з твердим покриттям.

Більшу частину свого життя людина проводить в своєму будинку, тому природно, що якість житла впливає на стан його здоров'я. В останнє

---

⁸³ Кравченко О.О. (2021) Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності. Глобальні та національні проблеми економіки 572-578 ст.

десятиліття забезпеченість громадян України житлом зростає стабільніше. Таке поліпшення багато в чому пов'язують зі скороченням чисельності населення за рахунок міграції. В Україні відбулася докорінна зміна форм власності на житло. Приватна власність, яка найбільш тісно пов'язана з часткою доходів від підприємницької справи, стала розширюватися за рахунок переходу об'єктів нерухомості з категорії державної власності.

Невиправдане зростання оплати житлово комунальних послуг, погіршення стану значної частини житлового фонду, низька заробітна плата на підприємствах ведуть до соціальної маргіналізації найбідніших верств населення, що підвищує смертність від екзогенних і зовнішніх причин. Однак головну роль у стані здоров'я населення відіграють соціально-економічні фактори, які різко загострюються на тлі зростання міжрайонної диференціації. Зниження якості громадського здоров'я і тривалості життя населення відбувається через недостатню увагу до цих проблем з боку керівництва країни, регіонів і муніципальних утворень. Особливо добре даний стан і вирішення зазначених проблем демонструється в Україні.⁸⁴

Зараз досить складно прогнозувати поліпшення добробуту населення. Це пов'язано з відсутністю балансу між економічним зростанням і рівнем життя людей. Якщо щороку, коли йде бюджетний процес, ми чуємо прогнозну оцінку економічного зростання, то про реальне зростання можливостей населення ми можемо тільки здогадуватися. Хоча ми говорили про тісний зв'язок між економічним зростанням і якістю життя людей, визначити причинно-наслідкові зв'язки непросто. Це головна проблема ефективної державної політики, де пріоритетом є розвиток людського потенціалу. Досвід зарубіжних країн показує, що правильна політика влади є запорукою постійного підвищення якості життя. Прикладом можуть служити США. Ми не раз чули про високий рівень життя американців, але не отримуємо науково

---

⁸⁴ Гуцан Т.Г.. Умови проживання як складова рівня життя населення та шляхи їх покращення в Україні /Т.Г. Гуцан// Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди: «Економіка» -2018.-Вип.13 27-38 ст.

обґрунтованого пояснення. Така ж ситуація спостерігається і в країнах ЄС, з розвитком яких порівнюють Україну.⁸⁵

Для оцінки якості життя населення, по-перше, ми використовуємо показники соціальних стандартів і визначаємо реальні можливості населення. По-друге, щоб підтвердити отримані нами результати, давайте порівняємо якість життя в Україні з сусідньою державою. Також метою нашого дослідження є визначення впливу соціальної політики на добробут населення, тому для написання конкретних висновків ми будемо спиратися на пріоритети і завдання, яких дотримується влада. Визначення ефективності соціальної політики важливо для подальшого планування діяльності та прогнозування результатів.

Важливим є питання доходів населення, яке визначає додаткові можливості для благополуччя. У структурі доходів найбільшу частку займає заробітна плата, тому держава може впливати на доходи громадян. Щороку ми спостерігаємо збільшення розміру прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. Кожен бюджет на наступний рік передбачає підвищення платоспроможності громадян за рахунок зростання різних соціальних гарантій і стандартів.

Перша проблема-це низькі темпи зростання доходів громадян. Хоча ми чуємо про підвищення мінімальної заробітної плати на 15% або 20%, проте реальна заробітна плата, з урахуванням індексу споживчих цін, зростає повільно. Досвід зарубіжних країн показує, що високий рівень оплати праці є основою успішної соціальної політики держави. Це можна пояснити тим, що люди мають можливість забезпечити собі комфортне життя і не вимагають додаткових виплат від держави. Заощадження населення спрямовуються на пенсійне страхування, операції на фінансовому ринку або споживання. На жаль, в Україні низький рівень заробітної плати, що потребує додаткового контролю та підтримки з боку держави.

---

⁸⁵ Солопчук Н.А./ Якість життя населення України як показник соціальної політики держави.2019 URL: <https://naub.oa.edu.ua/> 2019/ якість- життя- населення-України-як-пок.

У рейтингу якості життя згідно з результатами дослідження сервісу Numbeo Україна потрапила до останньої десятки країн: Україна опинилася на 59 місці, усього в списку 83 країна. Сходиною вище у рейтингу опинився Македонія, нижче — Беларусія. У всіх 3 країнах індекс якості життя заледве перевищує 100 (в Україні, наприклад, 107,80). Натомість у лідера списку Швейцарії бал удвічі вищий – 188,36. Дослідники окремо оцінювали купівельну спроможність країн, їхню безпеку, охорону здоров'я, вартість життя, доступність нерухомості, транспорт, забруднення й екологію. Найгірша ситуація з купівельною спроможністю (32,72 бали), вартістю життя (27,94) і транспортом (14,35).⁸⁶

Вартість життя в Польщі на 33,81% вище, ніж в Україні (сукупні дані по всіх містах). Середньомісячна чиста заробітна плата в Польщі становить 3318,03 злотих. За даними сайту, середня зарплата українця в місяць становить 7880,56 грн. Порівнюючи ці показники в двох країнах, ми приходимо до висновку, що дохід жителя Польщі значно перевищує вартість стандартного набору товарів і послуг. Середня зарплата в Україні еквівалентна приблизно 1100 злотим, а в Польщі вона становить 3318,03 злотих. Тобто заробітна плата відрізняється приблизно в 3 рази, а прожитковий мінімум - всього в 1,3 рази. На цьому прикладі ми бачимо реальний вплив державної політики на умови і якість життя населення. Це відбувається за рахунок встановлення соціальних стандартів і гарантій, податкової політики та регулювання в галузі ціноутворення.

Друга місцева проблема - висока частка пенсійних виплат. Про це також свідчить негативне сальдо Пенсійного фонду. У зарубіжних країнах намагаються дотримуватися нормативу одна працююча людина на одного пенсіонера. На жаль, в Україні ситуація інша, тому держава змушена покривати дефіцит пенсій. З одного боку, держава гарантує виплати

---

⁸⁶ Numbeo.Індекс якості життя по країнах в середині 2021 року URL: https://www.numbeo.com/quality-of-live/rankings_by_country.jsp

населенню після досягнення пенсійного віку, але це не можна назвати кроком до поліпшення якості життя. Світовий досвід показує успішне функціонування накопичувальної пенсійної системи, коли громадяни самі формують розмір своєї майбутньої пенсії. Однак низька заробітна плата створює ситуацію, в якій українцям не вистачає ресурсів для накопичення. Відповідно, держава гарантує громадянам пенсійні виплати, але вони не є інструментом підвищення якості життя.

Держава регулює оплату праці громадян шляхом встановлення мінімальної заробітної плати, умов і заробітної плати бюджетних установ і організацій, керівників державних підприємств. В останні роки мінімальна заробітна плата постійно зростає.

Мінімальна заробітна плата з 01.01.2017 (3200 грн) по 01.12.2021 збільшилася вдвічі і склала 6500 гривень. У Кабінеті Міністрів пояснили, що соціальні стандарти в Україні в останні роки зростали дуже повільно і не відповідали реальним темпам інфляції. Це стало причиною бідності населення, а також вплинуло на зниження споживчого попиту. Для вирішення цієї проблеми було прийнято рішення подвоїти заробітну плату, що також дозволить скоротити дефіцит Пенсійного фонду та обсяг його державної підтримки. Для порівняння ми покажемо зміну соціальних стандартів за останні 5 років (Див Рис. 2.8).

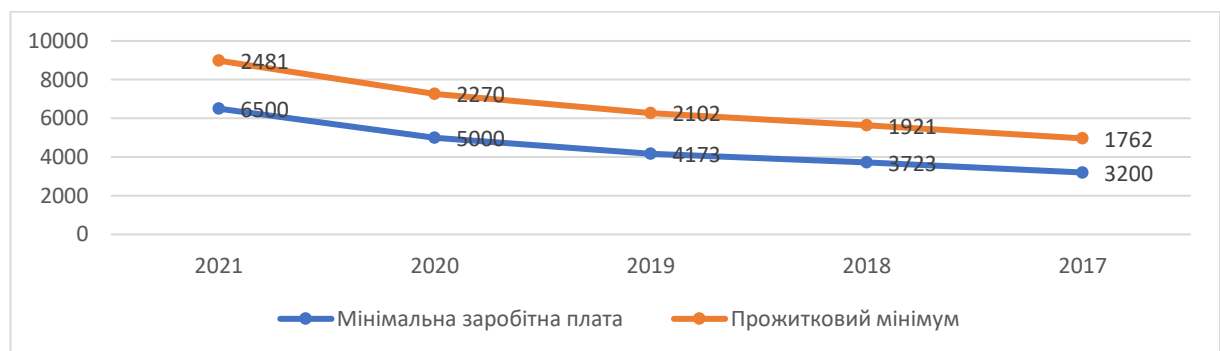

Рис.2.8 - Динаміка мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму в Україні за 2017-2021 рр. Джерело: складено автором на основі^{87,88}

⁸⁷ МінФін . Прожитковий мінімум в Україні 2021 URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wegemin/>

⁸⁸ МінФін . Мінімальна зарплата в Україні з 2020 по 2022р.р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>

Для підвищення якості життя всіх верств населення держава встановлює прожитковий мінімум (динаміку можна спостерігати на Рис.2.8). Це показник в грошовому вираженні, який розраховується виходячи зі споживчого кошика. Споживчий кошик включає в себе стандартний набір товарів і послуг, необхідних для забезпечення нормального функціонування людини, задоволення соціальних і культурних потреб. Очевидними протиріччями є включення всіх необхідних товарів і послуг. У 2020 році споживчий кошик України містить 296 найменувань необхідних товарів. Однак цей перелік товарів і послуг не збільшується відповідно до нових потреб населення.⁸⁹ Можна почути думку, що українці є найскромнішими споживачами, так як їм не надаються переваги, якими вже давно користуються в інших країнах. Вирішення питання справедливого встановлення прожиткового мінімуму є ключем до ефективної соціальної політики держави.

Незважаючи на позитивну динаміку прожиткового мінімуму та рівня заробітної плати в Україні, співвідношення цих показників залишається невиправданим. Європейська соціальна хартія - це Міжнародний документ, що встановлює певні соціальні та економічні права громадян країн, які підписали цю угоду. Документ передбачає соціальну спрямованість розвитку економіки кожної країни і закріплює високий матеріальний рівень життя. Європейська соціальна хартія була ратифікована Верховною Радою законом від 14.09.2006 року. Як ми бачимо, уряди європейських країн вважають соціальний розвиток громадян пріоритетом. Політика заснована на принципі, що країна не може бути багатою, якщо населення бідне. Тобто підвищення доходів громадян є одночасно і метою, і інструментом розвитку і збагачення економіки. Наприклад, мінімальна заробітна плата повинна становити не менше 2,5

---

⁸⁹ Споживчий кошик українця-2021 <https://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/vyplaty-kompensaczii-soczialnaya-zashhita/3363-spozivchij-koshik.html>

прожиткового мінімуму. Сьогодні політика українського уряду ще не повністю відповідає вимогам Статуту.⁹⁰

Ми вже згадували, що економічний розвиток тісно пов'язаний з соціальним розвитком. Потенціал розвитку країни залежить від двох груп факторів. По-перше, традиційно економічні чинники-природно-ресурсний, науково-технічний, фінансовий, виробничий потенціал тощо. По-друге, це довіра населення до державної політики, можливостей населення і впевненість у своїх діях. Останнім часом зростає вага неекономічних факторів, що пояснює необхідність розвитку людського потенціалу.

Помилковою думкою є те, що податкова політика держави невиправдана і істотно знижує можливості населення. У всіх розвинених країнах світу податки є основним джерелом наповнення бюджету. Якщо порівняти податкове навантаження на громадянина в різних країнах, то українець платить податків не більше, ніж інші, а іноді навіть менше. Тобто не можна говорити про низький рівень життя населення через жорстку податкову політику. Варто сказати, що бідність населення починається ще до сплати податків. Уряд розглядає підвищення податків як додаткові ресурси для розвитку економіки та виконання її функцій, але перед цим необхідно подбати про збільшення можливостей населення. Якщо проблема насправді полягає в нестачі фінансових ресурсів, то джерелом може бути виведення економіки з тіні.

Для порівняння якості життя в різних країнах створено Електронний ресурс Numbeo.com пропонує певний показник. Індекс якості життя-це оцінка загальної якості життя з використанням емпіричної формули, яка враховує купівельну спроможність населення, індекс забруднення, співвідношення цін на житло до доходів, індекс вартості життя, Індекс безпеки, Індекс здоров'я, Індекс часу в дорозі та індекс клімату. В результаті ми отримуємо стандартизовані значення якості життя для порівняльних і рейтингових

---

⁹⁰ Європейська соціальна хартія URL: https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/994_062#Text

таблиць. Оцінка включає в себе фактори, які по різному впливають на кінцевий результат. Формула пропонує наступні якісні оцінки: «Very Low», «Low», «Moderate», «High», «Very High». Розглянемо дані в наступній таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Порівняльна характеристика якості життя в Україні та Польщі

Показники якості життя	Україна	Польща
Купівельна спроможність	32,16 Very Low	69,81 Moderate
Індекс безпеки	51,59 Moderate	70,35 High
Індекс охорони здоров'я	50,75 Moderate	62,42 High
Індекс клімату	70,69 High	76,02 High
Індекс вартості життя	28,86 Very Low	38,95 Very Low
Відношення ціни нерухомості до доходу	14,57 High	10,38 Moderate
Індекс часу дорожнього руху	37,58 Moderate	31,96 Low
Індекс забруднення	66,17 High	52,45 Moderate
Індекс якості життя	102,16 Moderate	148,18 High

Джерело: складено автором на основі,^{91,92}

По-перше, ми спостерігаємо різницю в індексі купівельної спроможності, який оцінюється як дуже низький в Україні, і середній в Польщі. Згідно з формулою, Індекс здоров'я в Україні досягає середнього значення. Медицина в Польщі оцінюється на високому рівні. Вартість життя в сусідніх країнах низька, що є позитивним фактором. Співвідношення ціни нерухомості до доходу в Україні дуже високе.

⁹¹ Quality of Life in Ukraine [Електронний ресурс]// numbeo.com-Режим доступу до ресурсу:https://www.numbeo.com/quality-of-life/country_result.jsp?country=Ukraine.

⁹² Там само

Наприклад, при чистій середній зарплаті 7894,2 грн. за місяць ціна 1 квадратного метра нерухомості становить в середньому 23 тисячі гривень. У Польщі ситуація трохи краща, при середній чистій зарплаті 3318,03 злотих на місяць, середня ціна нерухомості становить 6890,39 злотих за 1 м². Інші показники (Індекс часу руху, забруднення навколишнього середовища) пояснюють більш сучасний рівень інфраструктури в Польщі, що є перевагою для країни. Так згідно з рейтингом якості життя серед 71 країни, які були відібрані для дослідження на ресурсі Numbeo.com, Україна займає 62-е місце, а Польща займає 35-е місце в рейтинговій таблиці.

На добробут населення також впливають неекономічні фактори. Одним з них є якість доріг транспортної системи країни. За даними за 2021 рік, Україна займає 130-е місце за якістю доріг, в той час як сусідня Польща займає 65-е місце;^{93,94}. Транзитні маршрути для європейських країн проходять через Україну, але якість доріг не задовольняє навіть українців.

Ще однією характеристикою якості життя є очікувана тривалість життя. За даними Державної служби статистики України, середня очікувана тривалість життя при народженні в 2020 році для чоловіків склала 67,02 року, а для жінок - 76,78 року. За той же період середня тривалість життя в Польщі становила майже 78 років. Звичайно, за останні 10 років тривалість життя українців збільшилася, але цей показник найнижчий серед європейських країн^{95,96}. Причин для цього може бути декілька, наприклад, недосконалість системи охорони здоров'я, забруднення навколишнього середовища, неякісне харчування тощо. Однією з головних проблем є низька якість медичних послуг. Відповідно до веб-сайту Numbeo.com система охорони здоров'я в Україні, дійсно, не повною мірою задовольняє населення медичними послугами. Такі характеристики, як кваліфікація і компетентність медичного

---

⁹³ Quality of Life in Ukraine [Електронний ресурс]// numbeo.com-Режим доступу до ресурсу:https://www.numbeo.com/quality-of-life/country_result.jsp?country=Ukraine

⁹⁴ Там само

персоналу, обладнання для сучасної діагностики та лікування, задоволеність витратами відповідають тільки середньому рівню (до 50% задоволеності з 100% можливих).

Отже, ключовим напрямком соціально-економічної політики держави має стати підвищення платоспроможності населення, підвищення якості життя і добробуту. Наше дослідження показало, що цього можна досягти завдяки неабиякому розміру прожиткового мінімуму, регулюванню у сфері ціноутворення та зростанню доходів громадян. Якість життя населення України оцінюється на середньому рівні. Державою було зроблено багато кроків для подолання бідності, але можливості українців поки не відповідають населенню європейських країн. Наведена нами статистика показує, що зростання соціальних стандартів не повною мірою забезпечує високий рівень життя населення. Основними виявленими проблемами були несправедливий розрахунок прожиткового мінімуму і той факт, що зростання доходів домогосподарств істотно не збільшує їх можливості. Однак пріоритети влади визначені правильно, це свідчить про те, що держава дійсно намагається своїми діями вплинути на добробут громадян. Вплив соціальної політики держави на якість життя населення незаперечно, що підтверджується нашими дослідженнями. Що стосується оцінки можливостей населення, то це найкраще видно в порівнянні з сусідньою Польщею. Ключовим фактором, який підвищив би якість життя населення, є купівельна спроможність. Чим більше людей задовольняють себе необхідними товарами, тим вище рівень життя. Уряд своїми заходами створює умови для реалізації соціального потенціалу людини. Також держава повинна постійно підвищувати якість медичних послуг та інфраструктури. Ці фактори не менш важливі для задоволення всіх людських потреб. В цілому було доведено, що держава не може бути багатим без високого рівня життя населення.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

3.1 Напрямки реалізації державної політики щодо підвищення якості життя населення

Якість життя населення країни і регіону залежить від безлічі чинників, що включають в себе різні сторони соціально-економічного життя суспільства, країни. Одним з найбільш важливих чинників є рівень життя населення, що відбивається як в загальній економічній ситуації, так і в матеріальному становищі кожної сім'ї, громадян.

Розглядаючи такий важливий компонент матеріального добробуту, як соціально-економічна ситуація в цілому, необхідно відзначити, що Україна позиціонується як одна з найбільш інтенсивно розвинених країн світу. Основними конкурентними перевагами України є: вигідне економіко-географічне положення, розвинена мінерально-сировинна база, високий науково-технічний і промисловий потенціал, високий рівень розвитку людського капіталу, розвинена соціальна інфраструктура, а також міжнаціональна і міжконфесійна згода між народами, що населяють країну.

Економічний розвиток будь-якої країни світу визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення. Що стосується України, то ці показники як і раніше залишаються низькими. Рівень життя населення є однією з найважливіших соціально-економічних категорій, що характеризують становище людини в суспільстві, можливість реалізації його потреб, можливість розвитку людини.

Рівень життя - це характеристика економічного добробуту населення, яка вимірюється як реальний дохід на душу населення і число людей, що живуть за межею бідності.⁹⁷

Якість життя-ступінь відповідності умов життя і рівня життя науково обґрунтованим стандартам або певним стандартам. Під якістю життя також розуміється задоволеність населення життям з точки зору широкого спектру потреб та інтересів.⁹⁸

Рівень і якість життя характеризують ступінь задоволення різних потреб населення, досягнуто за певний період часу в суспільстві, яке є предметом соціального захисту – необхідного елемента функціонування будь-якої розвиненої держави, що є основною складовою соціально розвиненої держави.

Одним з найважливіших залишається питання оплати праці, яке є основним показником забезпечення матеріального благополуччя працездатного населення України. За оцінками експертів, кожен третій житель України не має достатньої заробітної плати для придбання необхідних життєвих потреб, а кожен другий працездатний житель України працює на умовах вторинної, третинної зайнятості, отримуючи дохід у тіньовому секторі економіки, який не оподатковується.⁹⁹

На рис. 3.1 показана тенденція збільшення та зменшення середньомісячної заробітної плати в Україні та деяких регіонах (за даними Держкомстату).

---

⁹⁷ Антонов А.В. Формування державної політики сталого соціального-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення: автореф. дис. д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02/Антонов А.В.; Нац. Ун-тет вод. госп-ва та природокористування. Рівне, 2013-40 ст

⁹⁸ Там само

⁹⁹ Кравченко Н.В. Підвищення якості життя населення на засадах реалізації соціальної політики: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.07/Кравченко Наталія Вікторівна; Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2016-21 ст.

Рис.3.1 - Динаміка рівня безробіття та реальної зарплатної плати у 2019-2023 роках

Джерело: Держстат, Мінекономіки.¹⁰⁰

У середньостроковій перспективі, починаючи з 2022 року, відбуватиметься поступове зменшення ролі споживчого попиту як приватного, так і державного, у формуванні економічного зростання, що загалом є характерним для України у посткризові періоди. Так, прогнозується скорочення питомої ваги у структурі ВВП приватного споживання на 2 відсоткові пункти у 2022 році, та на 0,9 відсоткового пункту у 2023 році. Скорочення частки державного споживання очікується у 2022-2023 роках у середньому на 0,8 відсоткового пункту щорічно, в той час як у 2021 році скорочення майже не відбудеться через необхідність збереження на початку пост пандемічного періоду фіскального стимулу для відновлення економічного зростання у посткризовий період.

Пропозиція. В цілому у 2021-2023 роках передбачається, що основними драйверами структурних змін в економіці будуть як промислові виробництва з використанням високих та середньо високих технологій, які потребуватимуть нових видів сировинної продукції з боку суміжних видів

¹⁰⁰ Показники державного бюджету на 2022-2023 роки URL: https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf

економічної діяльності та трудових ресурсів, так і сфера послуг, яка надає послуги з використання продукції високих та середньовисоких технологій (зокрема, інтелектуально насичені ринкові послуги), що в комплексі сформує достатній рівень сукупної пропозиції як для забезпечення внутрішніх потреб, так і для розвитку зовнішньоекономічної діяльності.¹⁰¹

Ціни. Пандемія коронавірусного захворювання COVID-19 змінила як поточну цінову динаміку на споживчому ринку та на ринку виробників, так і підґрунтя для її подальшого формування.

Зважаючи на застосування масштабних заходів з боку Уряду та НБУ, спрямованих на подолання негативних проявів в економіці та компенсацію втрат від форс-мажорних обставин, пов'язаних із пандемією, впродовж пост карантинного періоду у 2020 та 2021 роках динаміка цін на внутрішньому ринку формуватиметься, з одного боку, під впливом монетарних чинників, що доволі швидко змінюють тенденції власної динаміки (вартість грошей, обсяги пропозиції, курсова вартість), з іншого - під впливом природної необхідності компенсації втрат в доходах як суб'єктів господарювання, так і пересічних громадян.

При цьому, враховується достатність пропозиції основних продуктів споживання на внутрішньому ринку, оскільки прогнозується, що сільське господарство та харчова промисловість вийдуть із пандемії із найменшими втратами. Втім, посилення ролі витратної складової, яке очікується з різних причин (у тому числі і через підвищення рівня заробітної плати та намагань щодо компенсації понесених збитків) у формуванні цін виробників промислової продукції наприкінці 2020 року та, особливо, у 2021 році, матиме стимулюючий вплив на інфляційні процеси. Але цей вплив зменшуватиметься по мірі посткризового оновленого розвитку малого та середнього підприємництва та поступового посилення конкуренції на різних сегментах вітчизняного ринку.

---

¹⁰¹ Програма діяльності КМУ URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>

Виходячи з наведеного, у 2021 році зростання внутрішніх цін прогнозується відносно високим як на споживчому ринку (7,3 відсотка), так і в промисловості (8,7 відсотка). У подальшому цінова динаміка поступово уповільнюватиметься. Прогнозується, що на кінець 2023 року інфляція становитиме 5,3 відсотка на споживчому ринку та 6,1 відсотка в промисловості.

Державна політика у сфері соціального захисту.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»¹⁰² базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти.

Місія Міністерства соціальної політики України полягає в формуванні та реалізації державної соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня життя населення, соціальних стандартів, якості надання соціальної підтримки особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть їх самостійно подолати, забезпечення гідної старості, умов для інтеграції осіб з інвалідністю у суспільне життя, рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, прав та інтересів дітей, сприяння їх вихованню у сімейному середовищі.

Із урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року та пріоритетів, визначених Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 471, Мінсоцполітики встановило такі стратегічні цілі на 2021–2023 роки:

- гідне пенсійне забезпечення;
- забезпечення ефективної соціальної підтримки громадян;
- надання якісних соціальних послуг;

---

¹⁰² Закон України « Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>

- формування, збереження та зміцнення сімейних цінностей та посилення захисту прав дітей;
- підтримка осіб з інвалідністю;
- захист прав і свобод людини.¹⁰³

Таблиця 3.1 - Рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги.¹⁰⁴

	2022			2023		
	з січня	з липня	з грудня	з січня	з липня	з грудня
Прожитковий мінімум, грн: на одну особу	2 393	2 508	2 589	2 589	2 713	2 778
для дітей віком до 6 років	2 100	2 201	2 272	2 272	2 381	2 438
для дітей віком від 6 до 18 років	2 618	2 744	2 833	2 833	2 969	3 040
для працездатних осіб	2 481	2 600	2 684	2 684	2 813	2 880
для осіб, які втратили працездатність	1 934	2 027	2 093	2 093	2 193	2 246

Як ми бачимо з табл 3.1 рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»¹⁰⁵ у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення:

¹⁰³ Наказ Міністерства соціальної політики України/ Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2021 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2022-2023 роки) URL: <https://www.msp.gov.ua/storage/documents/5959.htm>

¹⁰⁴ Показники державного бюджету на 2022-2023 роки URL: https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf

¹⁰⁵ Закон України « Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям » URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>

– у 2022 році: для працездатних осіб – 30 відсотків, для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю – 100 відсотків, для дітей – 130 відсотків відповідного прожиткового мінімуму;

– у 2023 році: для працездатних осіб – 35 відсотків, для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю – 100 відсотків, для дітей – 130 відсотків відповідного прожиткового мінімуму.

Мінімальна заробітна плата та соціальні стандарти. При визначенні розмірів мінімальної заробітної плати на 2022-2023 роки Уряд враховує очікуване зростання рівня споживчих цін для забезпечення зростання купівельної спроможності працівників.

Таблиця 3.2 - Розмір мінімальної заробітної плати.¹⁰⁶

	Мінімальна заробітна плата		Посадовий оклад <i>працівника</i> I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки	
	грн	темпи приросту, %	грн	темпи приросту, %
з 1 січня 2022 року	6 700	7,2	2 983	7,2
з 1 січня 2023 року	7 176	7,1	3 195	7,1

Соціальна політика. Усвідомлюючи необхідність підвищення якості та рівня життя українських громадян Уряд поставив перед собою одне з нагальних завдань: не пасивне пристосування соціальної політики до обмежених фінансово-матеріальних ресурсів країни, а визначення основних пріоритетів та активне впровадження реформ, які сприятимуть створенню ефективної та досконалої системи здійснення соціальної підтримки населенню у середньостроковій перспективі. Зокрема, надалі впроваджуватиметься комплексний підхід до розв'язання проблем найбільш вразливих верств населення, сприяння їх соціальній інтеграції та подоланню бідності, забезпечення захисту прав дітей, їх безпеки та благополуччя.

Завданнями на 2022-2023 роки є:

¹⁰⁶ Показники державного бюджету на 2022-2023 роки URL: https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf

- забезпечення максимальної адресності та наближеності надання відповідної соціальної підтримки тим, хто її потребує;
- прозорість та доступність в отриманні соціальної підтримки;
- посилення мотивації отримувачів пільг та житлових субсидій населення до економного споживання житлово-комунальних послуг та впровадження заходів енергоефективності;
- надання соціальної підтримки з урахуванням уніфікованих критеріїв обрахунку сукупного доходу сім'ї та її фінансово-майнового стану;
- забезпечення захисту прав дитини, у тому числі шляхом розвитку сімейних та інших форм виховання дітей, наближених до сімейних, забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа.¹⁰⁷

Державна політика у сфері освіти

Підвищення конкурентоспроможності людського капіталу є важливим завданням, яке стоїть перед Україною. На сьогодні розрив навичок залишається високим, а продуктивність робочої сили низькою, що потребує змін у сфері освіти.

У середньостроковій перспективі буде продовжено реформу загальної середньої освіти "Нова українська школа" для забезпечення якісної, сучасної та доступної середньої освіти шляхом таких заходів:

- визначення і впровадження принципово нових підходів до реалізації змісту освіти у освітніх програмах і підручниках, визначення навчальних результатів і способів їх вимірювання;
- розбудови нового освітнього середовища, що відповідатиме вимогам сьогодення, задоволення потреб учасників освітнього процесу та мотивації здобувачів до навчання, а вчителів до професійного розвитку; - забезпечення доступності загальної середньої освіти, зокрема щодо навчання державною

---

¹⁰⁷ Програма діяльності КМУ URL: [https:// www.kmu. gov.ua/storage/app/sites/1/Program/ diyalnosti-kmu-20 pdf](https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf)

мовою поряд із вивченням рідної мови для національних меншин та корінних народів;

- упорядкування мережі малокомплектних шкіл шляхом поступового підвищення розрахункової наповнюваності класів при розрахунку освітньої субвенції;

- забезпечення закладів загальної середньої освіти сучасним навчальним обладнанням;

- впровадження нових механізмів моніторингу якості освіти, громадської акредитації та інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти.

Крім того, буде надано державну підтримку громадам щодо здійснення заходів із запобігання поширенню гострою респіраторною хворобою COVID-19 під час навчального процесу у закладах загальної середньої освіти.

Відповідно до найкращого досвіду розвинутих країн буде розбудовано безпечну та інклюзивну систему освіти за допомогою таких заходів:

- розбудова дієвої та територіально-доступної мережі інклюзивно-ресурсних центрів;

- надання освітніх послуг учням з особливими освітніми потребами максимально наближено до місця проживання та з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей;

- створення сприятливих умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами, отримання освіти дітьми, що перебувають на довготривалому лікуванні в закладах охорони здоров'я або навчаються в спеціальних школах.

Сьогодні Україні бракує професійних працівників на робітничих професіях, що є наслідком їх низької престижності, а також невідповідності навичок випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти потребам роботодавців. Тому, у сфері освіти пріоритетним буде створення сучасної системи професійної (професійно-технічної) освіти шляхом:

- наближення змісту та якості професійної (професійно-технічної) освіти до поточних та перспективних потреб ринку праці, зокрема, завдяки створенню сучасних навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням та центрів професійної досконалості;

- підвищення привабливості, престижності та доступності професійної (професійно-технічної) освіти для здобувачів, у тому числі шляхом підготовки кваліфікованих робітників за професіями загальнодержавного значення;

- створення умов для ефективної співпраці закладів професійної (професійно-технічної) освіти, місцевої влади та бізнесу; Нагальним залишиться питання забезпечення якості вищої освіти, а також розбудова системи освіти для дорослого населення:

- забезпечення унормування організації роботи Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як складової системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти, яка відповідає стандартам і рекомендаціям Європейського простору вищої освіти (ESG);

- удосконалення механізму формульного розподілу видатків на вищу освіту;

- запровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту з окремих спеціальностей для здобувачів фахової перед вищої освіти із використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання;

-забезпечення розвитку освітньої статистики та аналітики вищої освіти для прийняття виважених управлінських рішень щодо підвищення якості вищої освіти та модернізації мережі закладів вищої освіти[69¹⁰⁸].

Державна політика у сфері науки

У середньостроковій перспективі буде продовжено здійснення заходів щодо відновлення статусу вітчизняної науки як основного інструменту

---

¹⁰⁸ Цілі сталого розвитку України URL: [https:// www.kmu. gov.ua/ diyalnist /cili-stalogo-rozvitku-ukrayina](https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ukrayina)

технологічного розвитку держави, та створення нової системи управління і фінансування науки, зокрема шляхом:

- поступового підвищення частки грантової підтримки наукових і науково-технічних проектів через Національний фонд досліджень;
- залучення грантового принципу фінансування наукових досліджень галузевими державними науковими установами;
- збільшення частки фінансової підтримки наукової діяльності молодих вчених;
- поглиблення інтеграції України у європейський науковий простір;
- проведення об'єктивного оцінювання результативності діяльності усіх державних наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності та оптимізація мережі таких установ.¹⁰⁹

Державна політика у сфері охорони здоров'я

Передбачається продовження реформи фінансування системи охорони здоров'я з метою забезпечення універсального доступу громадян до гарантованого пакету необхідних медичних послуг та лікарських засобів. Покращення стану здоров'я населення України шляхом забезпечення доступу до основних медичних послуг є важливим напрямком змін політики у сфері охорони здоров'я.

Фінансові ресурси буде зосереджено на пріоритетних потребах охорони здоров'я:

- профілактиці, первинній медичній допомозі та амбулаторному (стаціонар замісному) лікуванні, які є найбільш економічно ефективними;
- підвищенні якості надання медичної допомоги пацієнтам у невідкладних станах з метою знизити передчасну смертність;
- підвищенні доступності основних лікарських засобів для попередження ускладнення захворювань;

¹⁰⁹ Показники державного бюджету на 2022-2023 роки URL: https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf

- наданні медичних послуг та лікарських засобів, в першу чергу, пов'язаних з медичними станами: пологи та неонатальна допомога; неінфекційні захворювання: бронхіальна астма; серцево-судинні захворювання, зокрема, артеріальна гіпертензія, гострий інфаркт міокарда та церебро-васкулярні захворювання, зокрема гострі порушення мозкового кровообігу; цукровий діабет II типу; онкологічні захворювання; інфекційні захворювання: вакцино контрольовані захворювання, ВІЛ/СНІД, туберкульоз, вірусні гепатит В та С;

- надання медичних послуг для реагування на епідемії, зокрема епідемії коронавірусної хвороби COVID-19, спричиненою коронавірусом SARSCoV-2. Важливими напрямками змін політики у сфері охорони здоров'я також будуть:

- забезпечення доступності, своєчасності та якості екстреної медичної допомоги пацієнтам у невідкладних станах шляхом продовження оснащення спеціалізованим санітарним транспортом структурних підрозділів системи екстреної медичної допомоги, та медичним обладнанням приймальних відділень опорних лікарень;

- створення спроможної системи громадського здоров'я, переорієнтація системи охорони здоров'я від політики лікування до політики профілактики захворювань;

- розвиток трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів шляхом створення системи оперативного лікування методом трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів, у тому числі методом трансплантації органів від посмертного донора та трансплантації кісткового мозку від неродинного донора, забезпечення функціонування Єдиної державної інформаційної системи трансплантації (ЄДІСТ). Буде забезпечено прозорість використання бюджетних коштів шляхом обліку всіх наданих медичних послуг та лікарських засобів, що оплачуються в межах Програми медичних гарантій, через електронну систему охорони здоров'я.¹¹⁰

---

¹¹⁰ Цілі сталого розвитку України URL: [https:// www.kmu. gom.ua/ diyalnist /cili-stalogo-rozvitku-ukrayina](https://www.kmu.gom.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ukrayina)

Державна політика у сфері культури та інформаційного простору.

Держава сприятиме формуванню цілісного культурного середовища та інформаційного суспільства, створенню умов для творчої самореалізації громадян, збереженню культурно-духовної спадщини, повноцінному функціонуванню суспільного мовлення, що є запорукою становлення активного громадянського суспільства та задоволення його потреб в отриманні об'єктивної та неупередженої інформації.

Підтримуватиметься високий інтелектуальний та культурний рівень населення через реалізацію програм загальнодержавного характеру, забезпечення пріоритету суспільних інтересів над комерційними та політичними шляхом підтримки та розвитку суспільного телебачення і радіомовлення України.

Крім того, у 2022-2023 роках передбачається продовження виконання завдань, спрямованих на:

- створення національної інфраструктури даних культурної спадщини, системи генерації та обміну уніфікованими даними електронного обліку, їх інтер-операбельності і презентації культурної спадщини, інтеграції з міжнародними банками даних;

- популяризацію культурної спадщини і зміцнення матеріально-технічної бази об'єктів та територій національного культурного надбання;

- збереження, популяризацію та ефективне використання національного культурного надбання, створення умов для туристичної привабливості об'єктів культурної спадщини, підтримку креативних індустрій;

- забезпечення державної підтримки розвитку та застосування української мови у всіх сферах суспільного життя, зокрема шляхом підтримки української цифрової бібліотеки та книговидавничої справи, популяризації української літератури у світі та оновлення фондів бібліотек виданнями українською мовою;

- створення, поширення, збереження національного культурного продукту, виконаного українською мовою шляхом поширення знань про

українську мову та її роль у розвитку української та європейської культури; підтримку та популяризацію української мови, формування сприйняття української мови серед населення України як елемента національної безпеки;

- підвищення престижу українського кіно та розширення міжнародного співробітництва у сфері кінематографії;

- здійснення державної підтримки на виробництво (створення) та розповсюдження національних фільмів, створення сприятливих умов для залучення позабюджетних коштів, у тому числі іноземних інвестицій та коштів від іноземних суб'єктів кінематографії;

- створення конкурентоспроможного середовища у сфері театрального, музичного, хореографічного, циркового, образотворчого мистецтва шляхом популяризації, підтримки та розвитку професійного мистецтва, підтримки сучасних інноваційних культурних проєктів, стимулювання професійних митців до вироблення конкурентоспроможного національного культурного продукту;

- промоцію креативних індустрій та підвищення обізнаності щодо їхнього впливу на соціально-економічний розвиток країни, підвищення інституційної спроможності, що сприяє розвитку креативних індустрій;

- підтримку функціонування та розвитку суспільного телебачення і радіомовлення України;

- зміцнення суспільної довіри, розвитку громадянської відповідальності, української мови та культури, особистості та народу України; надання суспільству достовірної та збалансованої інформації про Україну та світ; надання громадянам України затребуваних інформаційних продуктів, відсутніх на комерційному ринку.¹¹¹

Таким чином, за допомогою шляхів вирішення даних проблем можна підвищити рівень і якість життя населення. Поліпшити добробут населення і змінити погляд на життя в хорошу сторону.

---

¹¹¹ Показники державного бюджету на 2022-2023 роки URL: https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf

3.2 Головні напрямки регіонального розвитку України

Регіональна політика проводиться сьогодні в усіх країнах світу як невід'ємна частина державної політики. Вона регулює систему відносин між центром і регіонами, спрямована на організацію території відповідно до стратегії розвитку, прийнятої державою.

Основними цілями державної регіональної політики є збереження цілісності та єдності території, досягнення національних і регіональних інтересів, скорочення відмінностей у соціально-економічному розвитку, рівні життя населення, створення однакових умов для громадян незалежно від місця їх проживання. Розвинені країни також висувають більш конкретні завдання, головним чином в області економіки. Це згладжування відмінностей у рівні зайнятості та доходів на душу населення, стимулювання економічної активності в кризових, відсталих регіонах, територіях з несприятливими екологічними умовами тощо.

Експерти виділяють ряд основних напрямків державної регіональної політики, в тому числі: економічний, соціальний, демографічний, науково-технічний, екологічний, етнічний та ін.

Економічний напрям регіональної політики спрямований на досягнення всебічного соціально-економічного розвитку.

Соціальний напрям бачить сприяння держави у розвитку соціальної інфраструктури в регіонах з низьким рівнем соціального захисту населення.

Демографічний напрямок стимулює поліпшення демографічної структури населення, збільшення народжуваності та зниження смертності тощо.

Науково-технічний аспект державної регіональної політики забезпечує розвиток наукових досліджень, розвиток сучасних технологій та ефективне використання енергетичних ресурсів.

Екологічний напрям спрямований на комплексну державну діяльність з охорони навколишнього середовища, раціонального використання рекреаційних ресурсів та створення сприятливих умов для життя населення.

Етнічний напрям надає можливості для збереження і розвитку рідної мови, культури, релігії, традицій тощо.

Рівень бідності в Україні серед працездатного населення за підсумками першого півріччя 2020 року склав 42,4%. Станом на 1 лютого 2021 року він зріс до 50%. Більше того, за прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень, за даними Національної академії наук України, немає необхідності очікувати поліпшення ситуації в 2021 році.¹¹²

Існували і досі існують значні відмінності в доходах населення між регіонами України. Так, у 2010 р.. найвищий рівень у 6% за відносним критерієм спостерігався у Закарпатській області (46,6%), у 2020 р. - у Рівненській області (46,7%).

Найнижчий рівень становить 6,5% (7,8%), що на 3,3% нижче, ніж в цілому по країні (25,5%). У 2020 році порівняно з 2010 роком тенденція до збільшення на 6% спостерігалася в 13 регіонах. Найвищі показники були зафіксовані в Рівному (з 21,9 до 46,7%), Тернополі (з 25,7 до 44,9%) та Кіровограді (з 22,8 до 35,9%).¹¹³

Бідність населення розраховується за показником того, скільки громадяни витрачають на забезпечення себе і своїх сімей. Якщо рівень витрат менше прожиткового мінімуму, то це свідчить про бідність.

Однак комітет запропонував стратегію подолання бідності, яка містить три пункти

- розширення доступу до продуктивної зайнятості та зростання доходів;
- доступ населення до соціальних послуг та інфраструктури;

---

¹¹² Рівень бідності в Україні URL: <https://thepage.ua/ua/news/riven-bidnosti-v-ukrayini-pidsumki-2020-roku-prognoz-2021>

¹¹³ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.2014 р. №385-Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF.

- мінімізація бідності соціально вразливих верств населення, включаючи підлітків, дітей та пенсіонерів.¹¹⁴

Зокрема, важливим кроком є монетизація субсидій, збільшення розміру допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування.

Комітет також зазначив, що розроблені десятки законопроектів, у тому числі ініціатива щодо підвищення прожиткового мінімуму.

Стратегія регіонального розвитку - це сукупність дій, здійснюваних державою регіону для досягнення цілей ефективного розвитку території з урахуванням власного ресурсного потенціалу, екологічних факторів, законодавчих, фінансових, структурних, економічних, інституційних заходів і т. д. Стратегія є основою для складання оперативних програм і планів дій, конкретних проектів, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

Реалізація державної регіональної політики на період до 2027 року здійснюватиметься на основі комплексного територіального підходу, який передбачає, що об'єктом в рамках регіональної політики є територія, що характеризується певним набором соціальних, просторових, екологічних та економічних особливостей. Заходи з реалізації державної регіональної політики спрямовані на підтримку потенційних центрів економічного зростання, здатних поширити свій позитивний вплив на розвиток сусідніх територій і вплинути на розвиток регіону в цілому, а також на підтримку комплексних проектів розвитку територій з особливими проблемами розвитку, які повинні сприяти зниженню рівня міжрегіональної та внутрішньо-регіональної асиметрії в розвитку територіальних спільнот і якості життя людей.

Україна та її регіони мають низку конкурентних переваг:¹¹⁵

---

¹¹⁴ Рівень бідності в Україні URL: <https://thepage.ua/ua/news/riven-bidnosti-v-ukrayini-pidsumki-2020-roku-prognoz-2021>

¹¹⁵ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.2014 р. №385-Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF.

відкритість для бізнесу у 2020 році держава піднялася на сім позицій у рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» - до 64 з 190 країн. Банк визнав Україну другою державою за темпами і масштабами поліпшення ділового клімату за останні 10 років. Протягом 2015-2019 років обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну склав близько 16 мільярдів доларів, було побудовано понад 100 заводів і створено десятки тисяч нових робочих місць з високою продуктивністю. Сьогодні нові бізнес-ідеї в першу чергу генеруються в агломераціях і великих містах, де впроваджуються нові концепції сталого розвитку. Таким чином, штаб-квартири більшості компаній галузі інформаційних технологій розташовані в головних ІТ-центрах країни-м. Київ, Харків, Львів, Дніпро та Одеса. В даний час в Україні створено 18 ІТ-кластерів, які розташовані в м. Київ, Львів, Харків, Одеса, Дніпро, Вінниця, Луцьк, Івано-Франківськ, Коломия (Івано-Франківська обл.), Конотоп (Сумська обл.), Запоріжжя, Маріуполі, Миколаєві, Тернополі, Хмельницькому, Чернігові, Черкасах та Чернівцях;

найбільша держава в Європі-на території України 603,500 квадратних кілометрів з величезними покладами корисних копалин та земельних ресурсів;

великий ринок, що розвивається в Європі і володіє широким спектром можливостей - привабливим місцем розташування, людським капіталом, конкурентоспроможністю і наявністю угод про вільну торгівлю, які забезпечують доступ до багатьох ринків у світі, можуть забезпечити швидке зростання і високу віддачу від інвестицій в ключових секторах, таких як ІТ, Агробізнес, Енергетика, Виробництво та інфраструктура. З точки зору витрат на робочу силу, витрат на електроенергію, водопостачання та газопостачання та податкових ставок Україна впевнено конкурує з державами Центральної та Східної Європи, є частиною глобального ланцюжка створення вартості. В даний час Україна уклала 17 угод про вільну торгівлю з 46 державами. Найбільш важливою є угода про асоціацію між Україною, з одного боку, і Європейським союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншого боку, підписана в 2014 році;

людський капітал-це велика європейська держава з населенням понад 40 мільйонів чоловік, наявністю великої кількості вчених і інженерів, які цінуються в світі, а також більше 70 відсотків людей, що мають вищу освіту. Україна посідає перше місце в категорії" внесок у розвиток науки і технологій «в рейтингу Індекс хорошої країни». Більшість регіональних центрів мають потужну наукову та освітню базу, яку забезпечують регіональні науково-дослідні інститути, вищі навчальні заклади з відповідними кадровими ресурсами, які в майбутньому можуть стати основою для створення центрів наукового, промислового та інноваційного розвитку. Щорічно в Україні випускається 130 тисяч фахівців інженерних спеціальностей. Держава входить до числа лідерів у Центральній та Східній Європі за кількістю ІТ-фахівців;

вигідне географічне положення-Україна розташована на перетині торгових і туристичних маршрутів між Європою, Азією і Близьким Сходом, завдяки чому Україна володіє значним потенціалом стати потужним Євразійським хабом;

потужний транзитний потенціал-Україна розташована на перетині основних транспортних маршрутів, міжнародні транспортні коридори проходять практично через всі регіони-території, що потрапляють в їх зони впливу, отримують додатковий імпульс для економічного зростання. Інфраструктура України включає 170 тисяч кілометрів автомобільних доріг, 22 тисячі кілометрів залізниць, 13 морських і 16 річкових портів, здатних забезпечити швидке переміщення всіх видів вантажів як всередині України, так і за її межами;

потужний історичний і культурний потенціал - на довгому шляху свого історичного розвитку Україна постійно перебувала в епіцентрі подій, що визначали історичну і політичну карту Європи. З часів Великого переселення народів, перебуваючи в географічному центрі Європи, вона опинилася на шляхах міграції великих етнічних груп, а згодом впевнено зайняла провідне місце в торговельно-економічних, культурних і політичних відносинах між Заходом і Сходом. Все це визначило специфіку України як багатонаціональної

держави, яка ввібрала в себе вплив різних культур і володіє багатим і надзвичайно різноманітним культурним потенціалом, включаючи нерухому і нематеріальну культурну спадщину і культурні цінності. У багатовіковій історії України наша історична та культурна спадщина є духовним, економічним та соціальним капіталом надзвичайно високої цінності, який є головною складовою національної самооцінки та відповідного представлення нашої країни на міжнародному рівні. На території України налічується близько 170 000 об'єктів культурної спадщини, внесених до Державного реєстру, 65 історико-культурних заповідників, шість унікальних культурних об'єктів, включених до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, які мають виняткову універсальну цінність. В Україні постановою Кабінету Міністрів України № 878 від 26 липня 2001 року 401 населений пункт було визнано історичним населеним пунктом;

доступна вартість життя в Україні порівняно з більшістю європейських країн. Витрати на харчування, проживання та послуги значно нижчі, ніж у сусідніх країнах, водночас рівень якості послуг та товарів потребує покращення. Міста Київ та Львів увійшли до десятки найкращих міст світу за рівнем конкурентоспроможності в опитуванні «розумні локації майбутнього», ініційованому британським щоденним друкованим виданням Financial Times. У дослідженні оцінювалися 115 міст з усього світу з точки зору економічної конкурентоспроможності та привабливості для міжнародних інвестицій. У список кращих міст світу за індексом якості життя згідно з рейтингом досвідченого сервісу Numbeo також входить м. Львів (175-те місце серед 227 учасників), Київ (192), Одеса (195), Харків (196), Дніпро (202 місце). Рейтинг індексу якості життя був сформований з урахуванням восьми показників: індексу купівельної спроможності, вартості нерухомості щодо доходів населення, індексу безпеки, здоров'я, вартості життя, індексу часу руху, забруднення і клімату.¹¹⁶

---

¹¹⁶ Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Projekt-Derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027-roku.pdf>

У той же час конкурентні позиції України в світі нестабільні, що відображено в деяких світових рейтингах. Так, згідно з даними Всесвітнього економічного форуму у звіті за індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI) за 2019 рік, Україна посіла 85-е місце серед 141 вивченої країни, втративши дві позиції. Згідно щорічного звіту Всесвітнього економічного форуму, основний регрес був зафіксований у сфері фінансових систем на дев'ятнадцять позицій (до 136 місць) і в секторі охорони здоров'я - на дев'ять позицій (до 101 місця). Також погіршилися показники впровадження інформаційно-комунікаційних технологій-78 - е місце, макроекономічної стабільності-133-е місце. Незважаючи на значну кількість вчених та інженерів, а також частку людей, що мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг з точки зору інноваційних можливостей - 60-е місце. У той же час другий рік поспіль позиції країни значно покращилися за критеріями «ринок товарів» (57-е місце), «ринок праці» (69-е місце) і «інституційний розвиток» (104-е місце). Крім того, Україні вдалося незначно піднятися за такими показниками, як «освіта» (44-е місце) і «рівень розвитку бізнесу» (85-е місце). За обсягом внутрішнього ринку Україна зберегла свої позиції - 47-е місце, а за рівнем інфраструктури-57-е місце.¹¹⁷

За останні сім років для України виникли безпрецедентні масштабні виклики, які радикально змінилися і досі роблять істотний вплив на соціально-економічну і політичну ситуацію в країні, регіонах і територіальних громадах. Ці національні та глобальні виклики, безумовно, впливають на формування основних тенденцій і проблем регіонального розвитку.

Стратегічне бачення регіонального розвитку та держави в цілому полягає у створенні достатніх умов для комфортного проживання, самореалізації та розвитку громадян, підвищення якості їх життя в кожному

---

¹¹⁷ Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Projekt-Derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027-roku.pdf>

регіоні. Державна регіональна політика сприяє кожному регіону і територіальній громаді в ефективному використанні їх потенціалу, переваг, ресурсів і можливостей для розвитку і підвищення якості життя людей і, відповідно, в інтересах розвитку всієї України-економічно і екологічно стабільної, політично і соціально згуртованої держави.¹¹⁸

Стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року є розвиток та єдність, орієнтоване на людину — гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні, забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу територій та їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни, що створює умови для підвищення рівня добробуту і доходів громадян при одночасному досягненні єдності в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному і просторовому вимірах.

Таким чином, стратегічна мета державної регіональної політики до 2027 року досягається на основі трьох стратегічних цілей:

- I. формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпечному і просторовому вимірах.
- II. Підвищення рівня регіональної конкурентоспроможності.
- III. Розвиток ефективного багаторівневого управління.

Пріоритетними напрямками регіонального розвитку на період до 2027 року є:

- розвиток економічних, інфраструктурних, соціокультурних зв'язків та інтеграції на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- прискорення економічного зростання в регіонах і територіях з низьким рівнем соціально-економічного розвитку, забезпечення поліпшення стану природного середовища та сталого використання природних ресурсів;

---

¹¹⁸ Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Projekt-Derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027-roku.pdf>

- -підвищення якості та забезпечення доступності для населення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, незалежно від місця проживання, зокрема на основі цифровізації;
- -охорона культурної спадщини, збереження традиційного характеру навколишнього середовища населених пунктів.

ВИСНОВКИ

1. Якість життя це ступінь задоволеності людини різними аспектами свого життя, які залежать від виду і сфери діяльності та стану навколишнього середовища. Серед показників якості життя виділяються стандартні заходи економічного добробуту, такі як доходи населення, показники соціального забезпечення, характер споживання товарів і послуг. Враховується стан житлових умов, охорони здоров'я, освіти, рівень зайнятості, умови праці, побутові умови, можливості проведення дозвілля. Таким чином, підводячи підсумок опису сучасного етапу розвитку уявлень про якість життя, можна зробити висновок про те, що вони істотно розширилися і поглибилися в порівнянні з уявленнями, що відносяться до другої половини ХХ століття..

2. За допомогою різного роду методик можна проаналізувати динаміку якості населення, використовуючи отримані показники. Варто відзначити, що і ІЛР, і ВМП не в повній мірі здатні відобразити якісні характеристики населення, потрібно їх заломлення з урахуванням оцінок соціальної активності населення. І хоча вони не призначені для вимірювання добробуту, а тільки здатні показати в якому напрямку здійснюється соціально-економічний розвиток території, якраз це і сприяє виявленню слабких структурних елементів якості населення, що в свою чергу дозволить зробити висновки про динаміку його розвитку і найбільш повно відобразити актуальні процеси в стратегічних документах.

3. Якість є головним чинником економічного розвитку країни, її соціального устрою. Розвиток науки, техніки і технологій надає людству принципово нові можливості в досягненні високого рівня якості продукції і послуг і поліпшення на цій основі матеріальних, соціальних і культурних умов життя людства, тобто підвищення якості життя. В даний час об'єктами управління повинні виступати не тільки матеріальні, соціальні, духовні, екологічні складові якості життя, а й економічні процеси різних видів економічної діяльності.

4. Проведене дослідження дозволило виявити основні соціально-економічні чинники формування та розвитку країни, а саме такі: рівні ВВП та економічної стабільності, рівень інфляції, рівень та структура доходів і витрат населення, кон'юнктура ринку робочої сили, умови праці, доступність і стан освіти й інших соціально-культурних благ. Аналіз цих факторів став основою для ідентифікації низки проблем, вирішення яких неможливе без вдосконалення державної політики щодо регулювання соціальної сфери. Саме інституціональне регулювання соціальної сфери є одним із найважливіших напрямів державного управління, основним завданням якого є формування захисту, насамперед, від безробіття, забезпечення допомоги для непрацездатних та найбільш вразливих прошарків населення, поєднання страхової та державної систем соціального захисту, розвиток системи освіти та інших галузей соціальної сфери.

5. Якість життя має найбільший вплив матеріальний добробут – рівень доходів, пенсій, зайнятість населення, число підприємств в області, що надають робочі місця. З економічної точки зору такий зв'язок очевидний - зайняте населення має великі доходи, тому може дозволити собі краще харчування, відпочинок, медичне обслуговування та умови життя. Аналогічне пояснення і для непрацездатного населення, яке отримує соціальні пенсії. Необхідно оздоровлення економіки, підвищення рівня реальної заробітної плати, яка повинна з'явитися стимулом зростання продуктивності праці, економічної активності населення регіону. Це призведе до зростання податкових відрахувань і, таким чином, збільшення дохідної частини бюджету. Отже, для підвищення якості та рівня життя населення необхідне вирішення цілого комплексу різних проблем як економічного, так і соціального характеру. Основними з них є: збереження політичної стабільності в суспільстві, подальше зростання виробництва, зниження цін, підвищення заробітної плати, вдосконалення системи соціального забезпечення.

6. Ключовим напрямком соціально-економічної політики держави має стати підвищення платоспроможності населення, підвищення якості життя і добробуту. Наше дослідження показало, що цього можна досягти завдяки неабиякому розміру прожиткового мінімуму, регулюванню у сфері ціноутворення та зростанню доходів громадян.

7. Якість життя населення України оцінюється на середньому рівні. Державою було зроблено багато кроків для подолання бідності, але можливості українців поки не відповідають населенню європейських країн. Наведена нами статистика показує, що зростання соціальних стандартів не повною мірою забезпечує високий рівень життя населення. Основними виявленими проблемами були несправедливий розрахунок прожиткового мінімуму і той факт, що зростання доходів домогосподарств істотно не збільшує їх можливості. Однак пріоритети влади визначені правильно, це свідчить про те, що держава дійсно намагається своїми діями вплинути на добробут громадян.

Вплив соціальної політики держави на якість життя населення незаперечно, що підтверджується нашими дослідженнями. Що стосується оцінки можливостей населення, то це найкраще видно в порівнянні з сусідньою Польщею.

8. Ключовим фактором, який підвищив би якість життя населення, є купівельна спроможність. Чим більше людей задовольняють себе необхідними товарами, тим вище рівень життя. Уряд своїми заходами створює умови для реалізації соціального потенціалу людини. Також держава повинна постійно підвищувати якість медичних послуг та інфраструктури. Ці фактори не менш важливі для задоволення всіх людських потреб. В цілому було доведено, що держава не може бути багатим без високого рівня життя населення.

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні прогностні макропоказники економічного і соціального розвитку України та окремі припущення на 2020–2022 роки

Назва	2020	2021		2022
	Звіт	Постанова КМУ від 29.07.2020 № 671 (під бюджетні розрахунки)	Очікуване (під постанову КМУ від 31.05.2021 № 586)	Постанова КМУ від 31.05.2021 № 586 (під бюджетні розрахунки)
Валовий внутрішній продукт:				
номінальний, млрд грн.	4 191,9	4 505,9	4 808,5	5 368,7
%, р/р	-4,0	4,6	4,1	3,8
Індекс споживчих цін:				
у середньому до попереднього року, %, р/р	2,7	8,1	8,8	7,2
грудень до грудня попереднього року, %, р/р	5,0	7,3	8,9	6,2
Індекс цін виробників промислової продукції:				
грудень до грудня попереднього року, %, р/р	14,5	8,7	17,0	7,8
Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто, номінальна, гривень	11 591	13 632	13 632	15 258
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років за методологією МОП, % до робочої сили відповідного віку	9,5	9,2	9,2	8,5
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн доларів США	-2 438	-10 416	-6 244	-8 595
Експорт товарів та послуг:				

Назва	2020	2021		2022
	Звіт	Постанова КМУ від 29.07.2020 № 671 (під бюджетні розрахунки)	Очікуване (під постанову КМУ від 31.05.2021 № 586)	Постанова КМУ від 31.05.2021 № 586 (під бюджетні розрахунки)
млн. доларів США	60 652	60 175	65 983	70 286
%, р/р	-4,6	2,9	8,8	6,5
Імпорт товарів та послуг:				
млн. доларів США	63 090	70 591	72 227	78 881
%, р/р	-17,1	10,6	15,6	9,2
Обмінний курс гривні до долара США, гривень за долар США в середньому за період	27,0	29,1	28,0	28,6
на кінець періоду	28,3	28,8 [±1]	28,6 [±1]	28,7 [±1]

Джерело: Держстат, НБУ, прогноз Мінекономіки

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко О. Б. Державний механізм управління якістю життя населення України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Андрющенко Олена Борисівна ; Хмельниц. облрада, Хмельниц. ун-т упр. та права. - Хмельницький, 2017. - 20 с.
2. Антонов А. В. Формування державної політики сталого соціально-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Антонов А. В.; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. - Рівне, 2013. - 40 с.
3. Антонов А.В. Державна політика сталого соціально-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення: теоретико-методологічні засади та практичні аспекти: монографія / А. В. Антонов ; Акад. муніцип. упр. - Донецьк : Юго-Восток, 2012. - 378 с.
4. Айвазян С.А. Емпіричний аналіз синтетичних категорій якості життя населення / С. А. Айвазян // Економіка і математичні методи. – 2003. – №3. - С. 19-53
5. Бервено О. В. Якість життя як фактор національного економічного розвитку: концептуальні основи формування і управління : монографія / О. В. Бервено ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Харків : Точка, 2015. - 468 с.
6. Вимірювання якості життя в Україні: аналіт. доп./ [Лібанова Е. М. та ін.]. - Київ : [б. в.], 2013. - 48 с. :
7. Говір О. М. Сутність поняття «рівень життя». Співвідношення понять рівень життя, якість життя, добробут/ О.М. говір // Проблеми науки. – 2016. - С. 33-37
8. Еколого-психологічні чинники якості життя в умовах розвитку сучасного суспільства: колект. моногр. / [Ю. М. Швалб та ін.] ; за наук.

- ред. Ю. М. Швалба ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. - К. : [б. в.], 2013. - 207 с.
9. Колот А.М., Герасименко О.О. Соціально-трудоий розвиток в ХХІ столітті: до природи глобальних змін, нових можливостей, обмежень і викликів. Демографія та соціальна економіка. 2019. № 1. С. 97-125.
10. Колесников Д. В. Удосконалення механізмів державного управління якістю життя: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Колесников Дмитро Васильович ; Донец. держ. ун-т упр. - Донецьк, 2012. – 208с.
11. Кравченко Н. В. Підвищення якості життя населення на засадах реалізації соціальної політики: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / Кравченко Наталія Вікторівна ; Хмельниц. нац. ун-т. - Хмельницький, 2016. - 21 с.
12. Куліков Ю.М., Йолкіна О.В. Соціально-трудоі відносини у подоланні бідності зайнятого населення. Вісник соціально-економічних досліджень. 2015. Вип. 2 (57). С. 247-255.
13. Мельничук Д. П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення: монографія / Д. П. Мельничук; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи, Житомир. держ. технол. ун-т. - Житомир: Полісся, 2015. - 563 с.
14. Насібова О. В. Фінансовий механізм соціального захисту як інструмент регулювання рівня життя населення/ О. В. Насібова // Інвестиції: практика та досвід. - 2021. - № 10. - С. 48-54.
15. Населення України. Демографічний вимір якості життя : [монографія] / [О. М. Гладун та ін.] ; за ред. О. М. Гладуна ; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. - Київ : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи, 2019. - 389,
16. Нестеренко, Л. А. Формування моделі управління процесами підвищення якості життя населення/ Л. А. Нестеренко. // Проблеми і перспективи економіки та управління, 2012. — С. 31-33.

- 17.Неретина, Е.А. Суб'єктивні індикатори якості життя в регіоні / Е.А. Неретина, Т.А. Салимова, М.Ш. Салимов // Стандарти та якість. - 2004. - № 11. - С. 52-55
- 18.Про Стратегію національної безпеки України URL: <https://president.gov.ua/documents/3922020-35037>
- 19.Правове забезпечення становлення нової якості життя: [монографія] / [В. А. Устименко та ін. ; під заг. ред. В. А. Устименка] ; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. - Київ : Десна Поліграф, 2019. - 150 с.
- 20.Правове забезпечення дотримання соціально-економічних прав людини на засадах ідеології нової якості життя: [колект. монографія] / [В. А. Устименко та ін.; під заг. ред. В. А. Устименка] ; НАН України, Держ. установа "Ін-т екон.-прав. дослідж. ім. В. К. Макутова НАН України". - Київ : Держ. установа "Ін-т екон.-прав. дослідж. ім. В. К. Макутова НАН України", 2020. - 111 с.
- 21.Рибак Г. І. Соціально-економічні засади підвищення якості життя населення регіонів України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 / Рибак Ганна Іванівна ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. - Харків, 2018. - 22 с.
- 22.Романова Н В. Механізм управління якістю трудового життя: дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / Романова Наталя Віталіївна; Донецький національний ун-т. - Донецьк, 2006. – 213с.
- 23.Рубежанська В.О. Оцінка економічної активності населення в умовах функціонування національного ринку праці. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 14. С. 103-107.
- 24.Савченко Н.В. Механізми формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики у сфері зайнятості населення України: дис. докт. держ. упр.: 25.00.02. Харків, 2020. 495 с.
- 25.Савюк О. Ю. Методика суспільно-географічної оцінки якості життя сільського населення регіону: дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / Савюк Оксана Юріївна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. - О., 2008. - 252

- 26.Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2020 року). — Одеса: Одеський національний політехнічний університет, 2020. — 324 с.
- 27.Соболь Л. В. Моніторинг якості життя населення як засіб підвищення ефективності управління територіями: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / Соболь Любов Василівна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. - Д., 2011. - 236 с.
- 28.Смочко В. Ю. Соціально-економічні механізми підвищення якості життя населення регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / Смочко Валерія Юріївна ; Приват. ВНЗ "Львів. ун-т бізнесу та права". - Львів, 2015. - 20 с.
- 29.Синяєва Л. В. Проблеми забезпечення якості життя і соціального захисту населення/ Л. В. Синяєва, І. С. Верховод // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2021. - № 1. - С. 84–91.
- 30.Спиридонов С. П. Індикатори якості життя і методології їх формування. / С. П. Спиридонов // Питання сучасної науки і практики. - Університет ім. В. І.Вернадського, 2010 - №10-12(31). С. 208-22
- 31.Черкасов А. В. Управління якістю життя населення: монографія / Черкасов А. В. ; Полтав. держ. аграр. акад. - Полтава : РВВ ПДАА, 2012. – 304с.
- 32.Ястремська О. М. Якість трудового життя: оцінювання та підвищення: монографія / Ястремська О. М., Стаматін О. В., Ястремська О. О. - Харків : Інжек, 2015. - 221 с.
- 33.Bell D. The Social Framework of the Information Society./ D.Bell - Oxford, 1980. P. 276.

34. Porter, L. W. A study of Percieved Need Satisfac tionin Bottomand Middle Management Job [Text] / L. W. Porter // Journal of Applied Psychology. 1961. Vol. 45. P. 1–10
35. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2021 МінФін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
36. Держстат України. Основні показники соціально-економічного розвитку України URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/mp/op_u/op0320_u.htm
37. НБУ Макроекономічний та монетарний огляд. Вересень 2021 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM-2021-09.pdf?v=4
38. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 № 586 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-2021-п#Text>
39. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 471 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2020-п#Text>
40. Постанова Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020 - 2022 роки від 27 травня 2020 р. N 534 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP200534.html
41. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text>
42. Бюджетний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
43. Постанова Порядку розроблення проектів прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку, Бюджетної декларації та державного бюджету, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621-2003-п#Text>

44. Постанова постановою КМУ від 29.07.2020 № 671 URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-п#Text>
45. МінФін Динаміка чисельності населення URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2021/>
46. Державний центр зайнятості. Аналітична та статистична інформація
URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/all>
47. Державна служба статистики. Доходи населення URL:
http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdn/dvn/arh_dvn2021_u.html
48. МінФін Прожитковий мінімум в Україні 2021 URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>
49. Дранко, Г. М. Аналіз рівня життя населення України [Текст] / Г. М. Дранко, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 2 – Одеса, ОНЕУ. – 2016. – С. 123 – 128.
50. Кравченко, О. О. (2021) Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності. Глобальні та національні проблеми економіки. с. 572-578.
51. Гуцан Т.Г. Умови проживання як складова рівня життя населення та шляхи їх покращення в Україні / Т.Г. Гуцан // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди: «Економіка». – 2018. – Вип. 13. – С. 27–38.
52. Солопчук Н. А./ Якість життя населення України як показник соціальної політики держави. 2019. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2019/якість-життя-населення-україни-як-пок>
53. Numbeo. Індекс якості життя по країнах в середині 2021 року URL:
https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp
54. МінФін Мінімальна зарплата в Україні з 2000 по 2022 рр. URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
55. Європейська соціальна хартія URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

56. Quality of Life in Ukraine [Електронний ресурс] // numbeo.com – Режим доступу до ресурсу: https://www.numbeo.com/quality-of-life/country_result.jsp?country=Ukraine.
57. Quality of Life in Poland [Електронний ресурс] // numbeo.com – Режим доступу до ресурсу: https://www.numbeo.com/quality-of-life/country_result.jsp?country=Poland
58. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
59. ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>
60. Цілі сталого розвитку України URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
61. ПОКАЗНИКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ на 2022 - 2023 роки URL: https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf
62. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
63. Наказ Міністерства соціальної політики України/ Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2021 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2022–2023 роки) URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5959.html>
64. Рівень бідності в Україні URL: <https://thepage.ua/ua/news/riven-bidnosti-v-ukrayini-pidsumki-2020-roku-prognoz-2021>
65. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF.
66. ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ регіонального розвитку на 2021—2027 роки URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Proekt-Derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027-roku.p>

